

Міністерство освіти і науки України

Шифр роботи: «Стать і мораль!»

Наукова робота на тему:

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА
СТАТЕВОЇ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СТАТЕВОЇ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ	
7	
1.1. Сутність поняття статевої деморалізації та особливості її прояву.....	7
1.2. Чинники та наслідки формування аморальної статевої поведінки сучасної молоді.....	11
1.3. Соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді: сутність, види, рівні та зміст	18
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СТАТЕВОЇ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У ПТНЗ	
25	
2.1. Діагностика рівня сформованості статевої культури учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів.....	26
2.2. Загальна характеристика соціально-просвітницького тренінгу з формування статевої культури учнів професійно-технічних навчальних закладів як методу профілактики статевої деморалізації молоді	31
2.3. Аналіз ефективності розробленого тренінгу.....	34
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві набули поширення тенденції, які пов'язані з невідповідністю проявів сексуальної поведінки до етичних та моральних норм, що породжує проблему статевої деморалізації. Вона є одним з видів девіантної поведінки, яка з'являється внаслідок економічних, психологічних, культурних, фізіологічних, соціальних та інших чинників.

Однією з категорій, яка підпадає під вплив досліджуваного явища є молодь, яка навчається у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ). Саме ця категорія найчастіше має проблеми з відсутністю належного морального виховання, про що свідчать результати дослідження статевої відносин сучасної молоді, згідно яких досвід статевого життя мають 27% учнів старшої школи, 53% студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації; 58% учнів ПТНЗ і 62% студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації [4, с. 111].

Одними з основних причин, які сьогодні породжують явище статевої деморалізації молоді є вплив засобів масової інформації на процес формування статевої культури, а точніше її відсутність, недостатня увага щодо статевого виховання в сім'ї і школі, пропаганда дошлюбних стосунків у молодіжному середовищі. Вагомий вплив на формування аморальної статевої поведінки дітей мають негативні моделі поведінки і стосунків в сім'ї, серед яких: недостатня увага батьків щодо виховання і розвитку дітей, аморальна поведінка членів сім'ї, прояв різних форм насильства, авторитарний чи надмірно ліберальний стилі виховання тощо. Наслідками статевої деморалізації є ранні статеві зв'язки серед школярів та студентів, аборти, венеричні захворювання, збільшення кількості неповнолітніх матерів, дитяча проституція, викривлена модель стосунків між чоловіком і жінкою тощо. Враховуючи ці аспекти, профілактика статевої деморалізації у професійно-технічних навчальних закладах зараз є особливо актуальною. Гострою є потреба в педагогічній просвіті і статевого вихованні молоді, формуванні у них статевої культури, особистої відповідальності та розуміння негативних наслідків аморальної статевої поведінки.

Теоретичною базою для дослідження проблеми статевої деморалізації та її профілактики є праці таких науковців та дослідників: О. Безпалько, Т. Журавель, Н. Заверико, О. Змановської, А. Капської, О. Караман, В. Лютого, К. Левченко, Н. Максимової, О. Мурашкевича, Є. Холостової, які у своїх наукових доробках висвітлюють профілактику негативних явищ серед молоді. Психосексуальний розвиток особистості описували у своїх роботах М. Боришевський, В. Васютинський, І. Кон, Н. Максимчук, О. Сечейко, З. Фрейд та ін. Питання моральності, соціально-психологічних аспектів виховання є у напрацюваннях І. Бега, В. Кондрашенка, Н. Мартинюка, В. Нагаєва, Л. Скаковської, Р. Сиротича та ін. Проблеми статевого виховання і статевої просвіти розглянуті у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців як: Т. Говорун, Н. Зимівець, І. Ковальчук, Т. Кожуховская, В. Кравець, І. Цушко, S. Pryor та ін. Дослідники О. Балакірева, О. Корегін, Н. Лещук, займаються питанням формування статевої культури молоді.

Незважаючи на наукові напрацювання у вивченні статево-рольової поведінки, мало розробленим є поняття статевої деморалізації. У практичній сфері майже відсутні програми профілактики статевої деморалізації серед молоді, не достатньо ефективними є існуючі форми та методи формування статевої культури, особливо серед учнів ПТНЗ. Згідно з цим, проблема статевої деморалізації сучасної молоді вимагає подальшого дослідження з метою вироблення нових напрямів профілактики, розробки інноваційних методів роботи з молоддю та програм, які б допомогли не лише соціалізувати молодь, але й сприяли формуванню статевої культури молоді, усвідомлення можливих наслідків або загроз аморальної статевої поведінки. Все вище зазначене вплинуло на вибір *теми нашого дослідження: «Соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді у професійно-технічних навчальних закладах».*

Об'єкт дослідження – процес попередження статевої деморалізації молоді.

Предмет дослідження – соціально-просвітницький тренінг з формування статевої культури учнів професійно-технічних навчальних закладів як метод соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та апробувати на практиці соціально-просвітницький тренінг з формування статевої культури учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні того, що соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді у професійно-технічних навчальних закладах набуде ефективності, якщо соціальний педагог у своїй роботі буде акцентувати увагу на статевому вихованні молоді та використовувати інтерактивні форми і методи роботи, серед яких – соціально-просвітницький тренінг, спрямований на формування статевої культури учнів ПТНЗ.

З огляду на поставлену мету й гіпотезу нами були визначені наступні **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність поняття «статева деморалізація» та особливості її прояву.
2. Проаналізувати чинники та наслідки формування аморальної статевої поведінки сучасної молоді.
3. Визначити сутність понять «соціально-педагогічна профілактика», «профілактика статевої деморалізації молоді» (види, рівні) та розкрити зміст соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді.
4. Провести діагностику рівня сформованості статевої культури учнів ПТНЗ.
5. Розробити і теоретично обґрунтувати соціально-просвітницький тренінг з формування статевої культури учнів у професійно-технічних навчальних закладах та апробувати його на практиці.
6. Проаналізувати ефективність розробленого тренінгу з формування статевої культури учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Відповідно до поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичних*: аналіз наукових джерел, їх синтез, систематизація, порівняння та узагальнення для з'ясування базових понять дослідження; *емпіричних* – діагностичні (анкетування, спостереження, бесіда); соціально-педагогічний експеримент; *статистичні*: кількісна та якісна обробка даних за допомогою методів математичної статистики для порівняння і ефективності гіпотези.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в розробці соціально-просвітницького тренінгу з формування статевої культури молоді як ефективного методу соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Практичне значення даної роботи полягає в тому, що розроблений соціально-просвітницький тренінг, спрямований на формування статевої культури учнів ПТНЗ, може бути корисним у практичній діяльності соціального педагога, практичного психолога, класного керівника, майстра виробничого навчання при роботі з вихованцями ПТНЗ щодо профілактики статевої деморалізації.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 48 найменувань, у тому числі 4 англійською мовою, та додатків. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки, з них 39 сторінок – основного тексту

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СТАТЕВОЇ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

1.1. Сутність поняття статевої деморалізації та особливості її прояву

Негативним явищем сучасної молодіжної культури є статева деморалізація. Вона є різновидом девіантної поведінки, що проявляється у неприйнятті та недотриманні соціальних норм. З метою кращого розуміння сутності статевої деморалізації, розглянемо це поняття, а також проаналізуємо суміжні до нього категорії та їх визначення.

В енциклопедичному педагогічному словнику «Основи духовної культури» поняття «*деморалізації*» як стану людини, організації та суспільства в цілому, характеризується як занепад моральних цінностей, розпад духу, моралі, відхід від моралі. *Деморалізація* це ламання духовно-морального стрижня особистості, що породжує масу негативних проявів: криміногенність, побутове злочинство, пияцтво, проституцію, дармоїдство, порушення громадянських законів, сімейних і громадських традицій і т.д. Деморалізація різко знижує бойовий дух, дієздатність, знецінює вічні цінності (життя, здоров'я, любов). Такий стан є шаблем розпаду, розкладання, самознищення» [5]. Водночас, з точки зору педагогіки, деморалізація це «моральний розклад, втрата моральних критеріїв, занепад духу, дисципліни» [7], а з точки зору психологічної науки, деморалізація – це моральний розклад, спад настрою, активності, дисципліни [18].

Як бачимо, поняття «деморалізації» трактується по-різному, проте завжди деморалізацію визначають, як моральний розпад, знецінення цінностей, що впливає на поведінку людини та породжує криміногенні явища.

Схожим за значенням до поняття «деморалізації» є поняття «*нігілізм*», розгляд сутності якого дозволить комплексно підійти до дослідження процесу статевої деморалізації. В українському юридичному термінологічному словнику знаходимо: «нігілізм – (від латинського – nihil – ніщо) у широкому розумінні

означає заперечення загальноприйнятих цінностей і норм, які вкоренилися в суспільному житті» [37]. Водночас словник іншомовних слів трактує поняття нігілізму як: «... соціально-моральне явище, яке виражається в запереченні загальноприйнятих моральних цінностей: ідеалів, моральних норм, культури, традицій» [22].

З нашої точки зору, заслуговує на увагу і поняття «аморальності», оскільки воно є сутнісно близьким до поняття «деморалізація» й трактується, як «...те, що немає моральних підвалин, позбавлене моралі» [28]. У словнику кримінологічних термінів поняття «аморальність» визначено як: «...несприйняття моральних засад суспільства, нігілістичне ставлення до етичних норм, духовний розпад особи. Крайньою формою аморальності є цинізм – презирливе ставлення до всієї культури суспільства, до його духовних цінностей, знущання над ідеалами, соціальними засадами» [23].

З огляду на вище зазначене, зауважимо, що усі наведені категорії визначаються неприйняттям моральних норм, цінностей та ідеалів, занепадом особистості, а також характеризують проблеми сучасної молоді: деморалізацію, нігілізм, цинізм, аморальність, що призводять до статевої розпусти, викривленого трактування сексуальності і норм дозволеного, ранніх статевих зв'язків, частій зміни статевих партнерів, проституції та статевих стосунків, що відхиляються від норми (гомосексуалізм, інцест тощо).

Окрім розглянутих понять, дотичних до явища статевої деморалізації, слід розглянути і поняття *статевої культури*. У посібнику з гендерної педагогіки наведено, що статева культура це частина культури людини, яка виражає і регламентує сексуальні прояви людини, а також регулює сексуальну поведінку, міжособистісну взаємодію осіб протилежної статі для збереження особистого здоров'я та дотримання суспільних норм [15]. Отже, статева культура базується на соціальних нормах, контролює прояви сексуальної поведінки людини.

Під *статевою деморалізацією* ми розуміємо *моральний розклад особистості, деградацію особистості у сфері ціннісних орієнтацій, що призводить до*

невідповідності проявів сексуальної поведінки щодо прийнятих етичних та моральних норм нашого суспільства.

Для того, щоб здійснити комплексну характеристику явища статевої деморалізації, *розглянемо її поширені прояви.*

Український соціолог А. Шиделко наводить *перелік проявів статевої деморалізації*, серед яких: ведення раннього статевого життя, наявність декількох сексуальних партнерів, перегляд порнографії, гомосексуальні зв'язки, проституція, спонсорінг (ведення статевого життя з партнером який матеріально утримує), інцест, перверсії (збочення) [42, с.7]. Можна зазначити, що названі прояви аморальної статевої поведінки ведуть до серйозних наслідків, таких як венеричні захворювання, аборти, порушення психічного і репродуктивного здоров'я особистості тощо.

Рівень статевої деморалізації залежить від сексуальної поведінки людини. Біологічна складова сексуальної поведінки включає параметри статевої конституції, будови тіла, темпераменту, гормонального балансу, діяльності центральної нервової системи, генетичної детермінанти. Водночас *сексуальна поведінка людини виконує три функції*: репродуктивну, гедоністичну і комунікативну. Репродуктивна функція сексуальної поведінки спрямована на продовження роду; гедоністична функція орієнтована на отримання задоволення і відіграє важливу роль чинника, який спричиняє статево деморалізацію. Основною метою комунікативної функції є подолання самотності. В залежності від домінування тої чи іншої функції виділяють різні види ставлення до сексуальності, водночас, чим вищий рівень розвитку особистості, тим різноманітніші прояви сексуальної поведінки.

Російський психолог І. Кон зазначає, що *статева близькість* виступає: 1) засобом релаксації, розрядки статевої напруги; 2) засобом дітонародження; 3) засобом рекреації, отримання задоволення як самоцілі; 4) засобом пізнання один одного; 5) засобом комунікації; 6) засобом самоствердження; 7) засобом досягнення поза сексуальних цілей; 8) засобом підтримки певного ритуалу; 9) засобом компенсації [30, с. 356]. Це свідчить про те, що молоді люди вступають

у сексуальний контакт не лише задля фізичного задоволення, але й для задоволення комунікативних потреб та інших цілей, що не пов'язані з сексуальним потягом. Тому, можна зробити припущення, що робота з молоддю у сфері розширення, забезпечення комунікативних потреб зможе досягти позитивного профілактичного ефекту.

Статева деморалізація залежить від сприйняття людиною сексуальності та сексуальних норм, а також від фізіологічних та психічних передумов (конституції тіла, гормонального балансу, психічних процесів тощо). Проте, незалежно від сприйняття сексуальних норм, статева поведінка молоді в сучасному світі зазнала значних змін. Можемо припустити, що це спричинено зміною ціннісних орієнтацій сучасної молоді. Традиційні цінності зараз або трансформовані, тобто розширеними є межі допустимих дій та вчинків, або знаходяться в стані занепаду. Все більше проявляється нігілізм, адже молодь все частіше виправдовує аморальні вчинки [39]. Окрім цього, слід визнати, що в суспільстві ослабли культурні заборони на еротику, оголеність, розширились межі вербальної пристойності (деякі слова, які ще донедавна вважались нецензурними, стали популярними і часто вживаними). Це сигналізує про зниження рівня моральності та зміни відношення до явищ, які раніше не обговорювались.

Змін зазнала система соціалізації дітей та молоді, адже розширилась система їхніх контактів, з'явився вільний доступ до будь-якої інформації, а ослаблення соціального контролю батьків над поведінкою дітей та молоді дав велику свободу прийняття рішень, включаючи і питання статевого життя.

Проводячи аналіз наукових джерел щодо сутності поняття «*статева деморалізація*», нам вдалось з'ясувати, що на розвиток явища статевої деморалізації впливає сприйняття сексуальних норм та сексуальної культури людини, трансформація цінностей, соціалізація та акселерація. Значним поштовхом до розвитку явища статевої деморалізації стала саме акселерація, оскільки більш раннє статеве дозрівання означає і більш ранню появу сексуальних інтересів у дітей та молоді [13, с. 47].

Отже, розглянувши поняття деморалізації, а також проаналізувавши явища, які впливають на її розвиток, можемо стверджувати, що статева деморалізація є різновидом девіантної поведінки. Водночас, слід наголосити, що у науковій літературі статева деморалізація є недостатньо досліджена і для її опису часто використовують такі поняття як «девіантна поведінка», «аморальна поведінка», «деморалізація», «нігілізм» тощо. Усі ці явища мають негативний характер та проявляються у відхиленні від стандартизованих форм поведінки, недотриманні моральних норм і веденні аморального способу життя. З огляду на це, пропонуємо авторське поняття статевої деморалізації у такому формулюванні: статева деморалізація – це моральний розклад особистості, деградація особистості у сфері ціннісних орієнтацій, що призводить до невідповідності проявів сексуальної поведінки щодо прийнятих етичних та моральних норм нашого суспільства.

Для детального вивчення проблеми аморальної статевої поведінки, нижче розглянемо чинники, що сприяють її виникненню та наслідки прояву статевої деморалізації молоді.

1.2. Чинники та наслідки формування аморальної статевої поведінки сучасної молоді

Дослідження аморальної статевої поведінки найперше потребує вивчення причин, що її зумовлюють. Оскільки статева деморалізація є одним з проявів девіантної поведінки, розглянемо чинники, що спричиняють формування негативних установок у свідомості та поведінці молоді людини.

Серед чинників, що зумовлюють появу девіантної поведінки серед молоді, А. Капська та О. Безпалько виділяють кілька груп, а саме: *соціально-економічні* (низький рівень життя населення, втрата роботи, соціальна нерівність, зменшення можливостей соціально схвалених форм заробітку), *соціально-педагогічні* (виховання в неповній сім'ї, криза інституту сім'ї, завищені вимоги батьків до дитини, сімейні конфлікти, слабка система позашкільної зайнятості молоді), *соціально-культурні* (негативний вплив ЗМІ, низький моральний рівень суспільства, поширення культури сили, лібералізація статевої моралі) та *психологічні*

(бажання самоствердитись, виглядати старшим, бути незалежним, гедоністичні прагнення, високий рівень конформізму, тривоги, неадекватна самооцінка, акцентуації характеру, негативні риси характеру, психопатії та психопатологічні синдроми) [11, с. 351].

Соціально-біологічну природу виникнення девіантної поведінки, представляє С. Зінченко, яка стверджує, що девіантна поведінка формується за допомогою комплексу біологічних та соціальних факторів. До біологічних здебільшого відносяться: генетичне передання конституційно-типологічних рис, нейрохімічні чинники, гормональна активність та нейрофізіологічна реактивність. *Соціальні фактори* складають залежності батьків, їхні психічні або фізичні захворювання, педагогічна занедбаність, жорстокість, агресія, негативний стиль поведінки в сім'ї, вплив референтних груп [21]. Проведений аналіз чинників формування девіантної поведінки, дав можливість з'ясувати, що *головними детермінантами відхилень у поведінці особистості* є вплив на неї соціального оточення, а також особисті психологічні характеристики людини (риса характеру, акцентуації та власні переконання щодо того як виглядати дорослим, наслідувати однолітків тощо). Водночас, слід зазначити, що можна виокремити й інші чинники формування девіантної поведінки.

Так, А. Шиделко, під час дослідження статевої деморалізації неповнолітніх дівчат, вирізняє наступні **види чинників виникнення сексуальних девіацій**: макро-, мезо- та мікрочинники. *Макрочинники* включають соціальні явища та процеси, які спричиняють аморальну статеvu поведінку. Їх складають соціально-економічні, соціально-психологічні детермінанти, а також криза духовних цінностей. До соціально-економічних чинників належать: соціальна та гендерна нерівність, економічна криза, нестабільна ситуація в країні, низький рівень життя, безробіття, недостатній соціальний захист малозабезпечених соціальних груп, нестабільний політичний устрій, недосконалість діяльності правоохоронних органів. Серед соціально-психологічних чинників виділено неефективність програм молодіжної політики, соціальну незахищеність неповнолітніх, відсутність системної організації статевого виховання, низький соціальний статус, недосконалу систему

соціальної профілактики та статевої просвіти, стрес, депресію, помилки батьківського виховання (ліберальний або авторитарний стиль), соціальну дезадаптацію, вікові психологічні особливості молоді, спроби за допомогою статевої близькості вирішити особисті проблеми [44, с. 2].

Наступною групою чинників статевої деморалізації є *мезочинники*, їх формують соціальні інститути (школи, інтернати, ПТНЗ, сім'я тощо), молодіжні субкультури, вплив близького оточення, ЗМІ. Серед чинників статевої деморалізації є криза духовних цінностей, яка спричинена деформацією ціннісних установок, подвійною мораллю, пропагандою сексуальної поведінки в ЗМІ, знеціненням материнства, поширенням молодіжних субкультур, моральний занепад суспільства. Варто зазначити, що саме на цьому пласті значною проблемою є відсутність системи статевого виховання та профілактики аморальної поведінки, статевої просвіти в освітніх закладах. З іншого боку, цю проблему спричиняє недостатня підготовленість і чисельність кваліфікованих педагогічних кадрів, які повинні займатись цими питаннями [41, с. 32].

З огляду на те, що на поширення явища аморальної статевої поведінки мають вплив близьке оточення, а також навчальні інституції, можемо стверджувати, що недостатня статева просвіта, статево виховання в сім'ї та навчальних закладах зумовлює розвиток порушень поведінки у сфері статевих стосунків. Молоді люди, підлітки не знають про допустимі моделі поведінки, небезпеки раннього статевого життя та їх наслідки. У цьому віці молодь отримує важливу інформацію про статево стосунки від однолітків, ЗМІ, проте ця інформація носить позитивне забарвлення та пропагує ранні сексуальні стосунки. Відповідно, виникає потреба у проведенні статевої просвіти в навчальних закладах, зокрема у ПТНЗ.

Формуванню аморальної статевої поведінки також сприяють *мікрочинники*, до них відносять негативні риси характеру, нігілізм, занепад моралі [41, с. 32], занижену самооцінку, проблеми в сім'ї, шкідливі звички (алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління), дромоманію, бажання заробляти «легкі гроші», хвороби, емоційну депривацію [44, с. 9].

Відповідно до поглядів Н. Максимчука, девіації у сфері статевої поведінки також зумовлені психологічними та психосексуальними чинниками. До психологічних, вчений відносить – неадекватну самооцінку, закомплексованість, низький інтелектуальний рівень, невідповідність вимог близького оточення (батьків, вчителів, однолітків) з власними потребами та бажаннями. Причинами порушення поведінки психосексуального характеру є: психосексуальні травми (сексуальне насильство, домагання, інцест тощо), проблеми у спілкуванні з протилежною статтю, порушення статевої ідентифікації, статеворольової поведінки, статевої орієнтації, а також гіпо- та гіперсексуальність [20, с. 107].

Український психолог Л. Скаковська говорить про те, що важливим чинником у формуванні аморальної статевої поведінки є *неадекватна реакція батьків* на природні прояви підліткової сексуальності, їхня нетактовність в цьому питанні. Особливо негативно це впливає на дівчат, оскільки вони є більш вразливими та емоційними. За даними дослідження стосунків молоді з батьками, лише 10,7 % опитаних дівчат мають хороші стосунки з батьками та можуть говорити з ними про сексуальні відносини. Проте насторожує той факт, що серед 55,3 % дівчат, що мають сексуальний досвід, лише 3,2 % перебувають у довірливих стосунках з батьками і можуть розраховувати на їхню підтримку та розуміння. Причинами такого явища є табу на сексуальні питання, відсутність статевого виховання в сім'ї. Відповідно до цього, підлітки та молодь отримують інформацію з інших джерел. Дослідження показало, що джерелами їхньої інформації є: однолітки (51,8 %); різноманітна, в тому числі і порнографічна література (44,6 %); відеозаписи (17,9 %); журнали, статті (16,1 %); телепередачі (3,6 %) [32]. Зараз все частіше в медіа можна побачити сексуальну пропаганду, еротизм в медіапродуктах, рекламування «правильної зовнішності», домінування матеріальних цінностей. Таким чином, ЗМІ створюють сучасну модель поведінки та стилю життя, на яку рівняється молоде покоління.

Розглядаючи *наслідки статевої деморалізації*, можемо виокремити найбільш поширені, серед яких: сексуальні травми, рання вагітність, аборти, венеричні захворювання, ВІЛ/СНІД, проституція, наркоманія, алкоголізм, захворювання

статевих органів, депресія, самотність, суїцидальні наміри, психічні розлади, знецінення власної особистості, проблеми у стосунках з протилежною статтю, проблеми зі створенням власної сім'ї та виконанні соціальних ролей (студента, працівника, дочки/сина, матері/батька, чоловіка/дружини та ін.), соціальний паразитизм, деградація [41, с. 56-59].

Частим і безпосереднім *наслідком аморальної статевої поведінки є сексуальні травми*, які поділяються на психологічні та фізичні. Фізичними сексуальними травмами є тілесні травми, що з'являються внаслідок грубих статевих стосунків. Постійними є психологічні сексуальні травми, що призводять до довготривалих наслідків. Динаміка розвитку сексуальних травм є нестійкою і набуває різних напрямків. Одним із таких напрямків є еротоманія, що полягає в бажанні шукати нові сексуальні враження, що часто доповнюється знеціненням себе, почуттями провини та страху. Проявляється еротоманія грубою сексуальною поведінкою, упредметненням себе та партнера, відсутністю поваги до себе та інших, частою зміною статевих партнерів.

Серед наслідків статевої деморалізації виділяють *загальмованість у статево-емоційній сфері*, що проявляються у вигляді страху перед особами протилежної статі та статевими стосунками, призводить до значних труднощів у побудові здорових стосунків та сім'ї. Страх близькості змушує молоду людину залишатись самотньою, що веде до негативних емоційних станів, часто депресії.

Ще одним *наслідком сексуальних травм є розбещення інших*. Людина, яка є сексуально травмованою через розбещення в дитячому чи підлітковому віці, підсвідомо бажає відтворити перші сексуальні враження, що призводить до аморальної статевої поведінки [1, с. 131]. Цікавість підлітків та молоді до теми сексуальних стосунків включно з нестійким моральним підґрунтям призводить до того, що сексуальний досвід який вони здобули в ранньому віці завдає їм серйозної травми. Молоді люди залишаються з почуттям сорому та страху, цей досвід фіксується в свідомості, що призводить до появи сексуальних і психологічних травм.

Ще одним поширеним наслідком *статевої деморалізації* є *незапланована рання вагітність дівчат*, що, на жаль, не завжди призводить до народження дитини, через вибір матері скоїти аборт. Проте, наважившись на аборт, молода людина найчастіше не усвідомлює його психологічних та медичних наслідків. До медичних наслідків переривання вагітності, слід віднести порушення репродуктивного здоров'я, безплідність, ускладнення вагітності і пологів, захворювання статевих органів, запальні процеси статевих органів. Найпоширенішим психологічним наслідком абортів є ПАС (постабортний синдром) – це посттравматичний стресовий стан, який відчувають жінки після абортів. Основні характеристики постабортного синдрому: плаксивість, дратівливість, нервозність, різка зміна настрою, швидка втомлюваність, порушення сну, почуття провини, психологічна відчуженість. Ці симптоми можуть проявитися відразу після абортів або пізніше, через роки. Жінка починає уникати всіх моментів, які нагадують їй про аборт, що може бути першою ознакою нездатності впоратися з горем. Їй важко підтримувати або починати відносини, що таким чином ізолює її від суспільства [6, с. 2]. Стрес, який пережила дівчина від скоєного, відбивається на її психологічному стані, стосунках з протилежною статтю, подружньому житті та відношенні до самої себе. Аборт є одним з найважчих наслідків *статевої деморалізації* молоді, оскільки серйозно підриває психологічне і репродуктивне здоров'я жінки.

Досліджуючи *наслідки статевої деморалізації*, безумовно хочемо представити проблематику *проституції*. Вітчизняна дослідниця Н. Савельєва вважає, що «проституція є видом девіантної поведінки за типом соціальної норми, що порушується. *Класифікують це явище за наступними ознаками*: за змістом поведінки – проституція є деструктивною поведінкою, що наносить шкоду суспільству та людині, тим самим руйнуючи їх; за типом поведінки – є делінквентною і аутодеструктивною поведінкою; за формою поведінки – є безвідповідальною і аморальною поведінкою, при цьому часто поєднуючись з агресією, зловживанням психоактивними речовинами і аномаліями сексуальної поведінки» [29, с.18]. Безсумнівно, проституція є аморальним та протиправним

явищем, оскільки спричиняє масу негативних тенденцій, серед яких: занепад моралі у суспільстві, поширення захворювань, які передаються статевим шляхом (ЗПСШ), порушення фізичного та психічного здоров'я осіб секс-бізнесу, часті випадки жорстокого поводження: зґвалтування, нанесення важких тілесних ушкоджень, примус до статевого акту тощо.

Особливо актуальною є проблема *проституції неповнолітніх*, оскільки їхня частка участі в секс-індустрії є значною. За результатами опитування Українського інституту соціальних досліджень, серед представниць секс-бізнесу налічується 11% неповнолітніх у віці від 12 до 15 років, і 20% молодих людей 16-17 років [8]. Ці дані свідчать про те, що до секс-індустрії залучені близько 31% неповнолітніх осіб. У групу ризику зазвичай потрапляють неповнолітні та малолітні особи, які зазнають насильства в сім'ї, є з проблемних сімей, дітьми-сиротами, вихованцями інтернатів, ведуть бродяжницький спосіб життя, вживають алкоголь та наркотичні речовини [43, с. 167]. Головною метою дорослих осіб, які займаються проституцією є фінансова вигода, для підлітків визначальну роль відіграє психологічний фактор, тобто мотиви до заняття проституцією у них зовсім інші, серед них: потреба самоствердитись, отримання матеріальної вигоди (харчі, одяг, спиртне, сигарети, наркотики тощо), задоволення, бажання бути з тими, кому ти «потрібен» [41, с. 62]. Підлітки та молодь легше піддаються маніпуляціям, несформована стійка позиція до певних суспільних явищ, інфантильність, особисті проблеми та вплив оточення відіграють велику роль у виборі свого життєвого шляху і способів заробітку.

Вивчаючи *наслідки статевої деморалізації, акцентуємо увагу на захворюваннях, що передаються статевим шляхом*. До таких хвороб відносимо: гонорею, сифіліс, герпес, хламідіоз, вірус набутого імунodefіциту та ін.

Проведене дослідження Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Міжнародного альянсу з ВІЛ/СНІДу говорить про те, що близько 17% українських представниць секс-бізнесу є ВІЛ-позитивні [34, с. 246].

Як бачимо, між статевою деморалізацією і поширенням хвороб, що передаються статевим шляхом існує прямий зв'язок. Небезпека полягає в тому, що

часта зміна партнерів, незахищені статеві стосунки, низький рівень обізнаності про захворювання, що передаються статевим шляхом призводить до того, що значна частина підлітків та молоді є носіями інфекцій, що збільшує ризик захворювання на ВІЛ та інших хвороб.

Отже, розглянувши причини, що впливають на формування аморальної сексуальної поведінки, можна стверджувати, що на формування статевої деморалізації впливає цілий комплекс чинників, серед яких: фізіологічні, психологічні, економічні та соціальні. Впливають також як зовнішні так і внутрішні фактори. Розвиток статевої деморалізації тісно пов'язаний із зовнішніми умовами, в яких знаходиться людина, а також з впливом близького соціального оточення. Особливий вплив має неадекватна реакція батьків стосовно проявів сексуальності їхніх дітей, що спричиняє недовіру молоді до своїх батьків та уникання з ними розмов, що стосуються сексуальної сфери.

Щодо наслідків статевої деморалізації молоді, то ми можемо стверджувати, що аморальна статеві поведінка молоді порушує психологічне, соціальне та фізичне здоров'я особистості, знижує духовний рівень суспільства. Дестабілізація психологічного стану, наявність шкідливих звичок, соматичні хвороби спричиняють відчуження молодої людини від соціуму, зупиняють її гармонійний розвиток та зменшують шанси на створення власної щасливої сім'ї.

1.3. Соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді: сутність, види, рівні та зміст

В умовах сучасної моральної кризи та деформації традиційних цінностей зростає потреба вирішення проблеми статевої деморалізації серед молоді. Найкращим способом розв'язання цього питання є здійснення ефективної профілактичної діяльності. Спеціалісти у галузі соціально-педагогічної роботи застосовують технологію соціальної профілактики, поняття якої розглянемо детальніше.

У словнику із соціальної педагогіки визначено, що *соціальна профілактика* – це сукупність заходів, які розроблені для того, щоб попередити відхилення у

поведінці, розвитку, навчанні та вихованні молодшої людини [33, с. 231]. У посібнику соціології девіантної поведінки вказано, що соціально-педагогічна та соціальна профілактика є комплексом заходів з метою надання соціальної підтримки і реалізації профілактичних програм, спрямованих на подолання різних форм дезадаптації неповнолітніх, а відтак, і їхньої соціалізації [24]. Соціальна профілактика спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я, запобігання такому впливу. Ця технологія ґрунтується на виявленні несприятливих психобіологічних, психолого-педагогічних, соціальних умов, що зумовлюють відхилення в психічному та соціальному розвитку молоді, в її поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності й дозвілля [36].

Соціолог А. Шиделко пропонує наступне визначення *профілактики статевої деморалізації неповнолітніх дівчат*: «... це запобігання розвитку “збоченого”, недостовірного погляду дівчат-підлітків на торгівлю людьми та власним тілом, на сексуальну експлуатацію тощо» [40, с. 2]. Як бачимо, існує чимало визначень поняття профілактики, проте, у науковій літературі відсутнє поняття профілактики статевої деморалізації. З огляду на це, доцільно запропонувати авторське визначення профілактики статевої деморалізації.

У авторській інтерпретації, *профілактика статевої деморалізації* – це система соціально-педагогічних, психологічних, психотерапевтичних та правових впливів на молоду людину чи групу осіб задля попередження виникнення аморальної статевої поведінки, безвідповідального ставлення до власного здоров'я, викривленого уявлення про допустимі межі прояву своєї сексуальності та любові, шляхом проведення сексуальної просвіти та статевого виховання.

Отже, технологія соціальної профілактики спрямована на попередження та подолання асоціальної поведінки та поведінки, що відхиляється від норми, а також пропагування здорового способу життя задля запобігання розвитку різноманітних девіацій. Об'єктами соціальної профілактики є все суспільство, а також окремі особи, соціальні групи, які своїм способом життя, діяльністю, поведінкою сприяють поширенню соціальних проблем [19, с. 208]. Водночас суб'єктами

профілактичної діяльності є організації та установи, спеціалісти, окремі особи, волонтери, які ставлять собі за мету попередження виникнення негативних явищ у суспільстві, шляхом використання необхідних для цього ресурсів (інтелектуальних, фінансових, методичних тощо).

Соціальна профілактика має багато видів, залежно від того, що стоїть в основі її класифікації. Науковці і практики поділяють профілактику на загальну та спеціальну. *Загальна профілактика* зорієнтована на покращення життя суспільства, розвиток усіх суспільних інституцій, стабілізації соціальних процесів, протидії злочинності, що веде до аморальності молоді. Здійснюють загальну профілактику органи влади. *Спеціальна профілактика* спрямована на попередження та подолання негативних проявів у поведінці людини (профілактика наркоманії, статевої деморалізації, алкоголізму тощо); ...на групи осіб, які знаходяться в умовах, що сприяють появі деструктивної поведінки (субкультури, безпритульність, криміногенне середовище тощо) [35, с. 234].

Найчастіше соціально-педагогічну профілактику поділяють на первинний, вторинний та третинний рівні. Відповідно до цього, *сутність первинної профілактики статевої деморалізації молоді* полягає у попередженні ранніх проявів аморальної статевої поведінки, зокрема: розвитку навичок контролю над собою, статевої просвіти і виховання молоді, формування просоціальних цінностей, закріплення позитивних моделей поведінки, підвищення цінності сім'ї та батьківства, пропагування здорового способу життя, поваги до себе та ближніх, заохочення до суспільно корисної діяльності, самовиховання [27].

Вторинна профілактика спрямована на категорію осіб, які схильні до девіантної поведінки і знаходяться в зоні ризику щодо аморального сексуального способу життя. Профілактична діяльність на цьому рівні має на меті не допустити розвиток девіантної поведінки і спрямована на формування сексуальної культури молоді, навичок протистояння соціальним ризикам, навчання моделям безпечної сексуальної поведінки; формування правових знань, умінь та навичок, що допоможуть вберегтись від згубного впливу асоціальних осіб; корекцію системи цінностей та медичну просвіту, стосовно наслідків ведення раннього статевого

життя, часті зміни партнерів та захворювань, що передаються статевим шляхом. Реалізується цей вид профілактики за допомогою консультування, тренінгів, бесід, вуличної роботи, соціальної реклами, масових заходів для молоді (для проведення активного та змістовного дозвілля), а також робота в групах підтримки для осіб з девіантною поведінкою [41].

В межах *третинної профілактики*, превентивна діяльність проводиться з особами, які провадять аморальний або протиправний спосіб життя і профілактична робота має на меті переконати, перевчити, залучити до громадської діяльності людину яка займається аморальною діяльністю, запобігти рецидивам прояву девіацій, а також реабілітацію, корекцію, соціальну терапію та ресоціалізацію, оскільки проводиться з особами, які займаються аморальною соціальною діяльністю (проституцією, сутенерством, проміскуїтетом тощо). Цей вид профілактики є тривалий у часі, індивідуальний та передбачає такі форми та методи роботи як консультування, участь у групах підтримки, переконання, залучення до суспільно корисної діяльності, перенавчання, бесіди, вуличну роботу тощо [27; 41]. Таким чином, кожен вид профілактики спрямований на певну категорію осіб, що дає змогу зосередитись на причинах і наслідках появи девіацій, попередити та зупинити прояви деструктивної поведінки.

Для проведення профілактики статевої деморалізації молоді використовують різноманітні види соціально-профілактичної роботи, серед яких розрізняють психологічну, медичну, соціально-педагогічну, педагогічну профілактику. Основними завданнями *психологічної профілактики* є вирішення проблем пов'язаних з психічним здоров'ям людини, раннє виявлення у дітей та підлітків труднощів у навчанні і поведінці, а також подолання цих труднощів, відновлення психічних ресурсів людини [9, с. 43]. Не менш важливою є *медична профілактика*, яка спрямована на усунення несприятливих факторів, що викликають девіантну поведінку, раннє виявлення нервово-психічних порушень, лікування нервово-психічних розладів, що супроводжуються порушеннями поведінки, а також попередження рецидивів у осіб з уже сформованою девіантною поведінкою [14, с. 160]. Водночас ще одним видом профілактики девіантної поведінки є педагогічна

профілактика. *Педагогічна профілактика* – це система попереджувальних заходів, пов'язаних з усуненням зовнішніх причин, чинників та умов, що викликають ті чи інші недоліки (відхилення) у розвитку особистості. *Соціально-педагогічна профілактика* – це система заходів соціального виховання, спрямованих на створення оптимальної соціальної ситуації розвитку дітей і підлітків, що сприяють прояву різних видів його активності [26]. Цей вид профілактики передбачає зміну різних зовнішніх і внутрішніх факторів та умов соціального виховання або перебудову їх взаємодії, формування позитивного виховного впливу мікросоціуму дитини або підлітка (батьків, вчителів, однолітків), а також сприяння зміні ставлення особистості до соціуму. Така різноманітність видів запобігання девіантної поведінки дозволяє проводити профілактичну роботу з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, її поведінки і умов середовища, в якому вона перебуває (соціально-економічних, культурних, психологічних). Комплексне використання усіх рівнів профілактики дасть змогу отримати якісний результат.

Досліджуючи питання попередження аморальної статевої поведінки та розкриваючи **зміст соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді**, варто розглянути **питання статевого виховання та статевої просвіти**, як ефективних способів попередження аморальної статевої поведінки у молодіжному середовищі.

Міжнародна організація попередження захворювання на ВІЛ/СНІД «Аверт» визначає *статеве виховання*, як процес надання інформації, формування статевої культури та відповідальності за свої дії, а також розвиток умінь і навичок свідомого та обдуманого вибору моделей поведінки [46].

Розглядаючи *питання статевого виховання*, можна виокремити такі його *основні завдання*: формування зрілої особистості; формування у молоді навичок міжособистісного спілкування та здатності приймати зважені рішення; надання необхідної інформації про статеве дозрівання і фізіологічні зміни організму; спрямування молоді на догляд та відповідальне ставлення до свого репродуктивного здоров'я; здійснення профілактики захворювань, що передаються статевим шляхом, а також небажаної вагітності; пропагування здорового способу

життя, формування відповідальної поведінки та позитивного ставлення до планування сім'ї [17, с. 10].

Статеве виховання має чотири основні цілі: 1) надавати точну інформацію про людську сексуальність; 2) надавати можливість молодим людям розвивати і розуміти їхні цінності, стосунки, власну сексуальність; 3) допомогти молодим людям розвивати навички міжособистісного спілкування; 4) навчити молодь навичок відповідальної поведінки в межах сексуальних стосунків, а також використовувати засоби контрацепції [45, с. 17].

Отже, статеве виховання має на меті надати інформацію молоді про статеве дозрівання, захворювання, що передаються статевим шляхом, розвинути навички відповідальної поведінки, міжособистісного спілкування та прищепити позитивне ставлення до інституту сім'ї та батьківства.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міжнародної федерації планування сім'ї, *статева просвіта* – це інформування молоді про основні засади статево-рольових стосунків, а також навчання навичкам спілкування, критичного мислення, здатності приймати зважені рішення та відповідати за свої вчинки, заохочення до самовиховання та саморозвитку. Статева просвіта охоплює питання біологічних, фізичних, емоційних, соціальних аспектів сексуальності, та повинна бути пристосована до вікових особливостей молоді [47].

Зміст програм статевої просвіти, згідно матеріалів розроблених ЮНЕСКО, включає:

- інформування молоді стосовно питань, що стосуються статевого дозрівання, статево-рольових стосунків, статевого захворювання, контрацептивів, вагітності, сексуальної поведінки та гендерної рівності;

- формування моральних засад, які відповідають суспільним нормам та стосуються статево-рольової поведінки;

- розвиток навичок міжособистісної комунікації, уміння приймати зважені рішення;

- виховання відповідального ставлення до себе, своїх дій та оточуючих [48, с. 5].

Отже, підсумовуючи, можемо зазначити, що *статеве виховання і статева просвіта мають на меті* – формування здорової і зрілої особистості, яка здатна зважено приймати рішення, розуміти та знати свої фізіологічні і психологічні особливості, а також поводитись та діяти в межах суспільних і моральних норм, будувати здорові міжособистісні стосунки.

Зважаючи ж на негативні тенденції, які відбуваються сьогодні у суспільстві, слід також зазначити, що проведення профілактики статевої деморалізації є вкрай важливим, оскільки від цього залежатиме майбутнє фізичне та психічне здоров'я молоді. Превентивна діяльність спрямована не лише на припинення розвитку деструктивної поведінки, але й на розкриття внутрішнього потенціалу людини, закріплення позитивних моделей поведінки, формування відповідальності та усвідомлення цінності людського життя, саме тому, кожен вид і рівень профілактики є актуальний, оскільки головною метою профілактики є формування здорового суспільства.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА

ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СТАТЕВОЇ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Серед сучасних соціально-педагогічних проблем особливо актуальною постає проблема статевої деморалізації, зумовлена недостатньою статевою просвітою молоді, відсутністю статевого виховання, впливом ЗМІ на формування статевої культури, що призводить до появи ризикованої сексуальної поведінки. Зокрема вона виникає у середовищі молодих людей, які навчаються в професійно-технічних навчальних закладах, яких часто називають «проблемними учнями» через те, що вони не виявляють зацікавлення до навчання та часто пропускають заняття. Значна частина учнів ПТНЗ перебуває у зоні ризику, оскільки часто є з неблагополучних сімей або залишилась без батьків, піддається негативному впливу ровесників та шукає способів самореалізації, компенсації уваги. З огляду на це виникає потреба проведення профілактичних заходів у сфері запобігання виникнення аморальної сексуальної поведінки молодої людини.

Метою дослідно-експериментальної роботи даного розділу є виявлення рівня сформованості статевої культури учнів ПТНЗ і розробка тренінгу з формування статевої культури молоді як методу профілактики статевої деморалізації, його експериментальна апробація та перевірка ефективності.

Експериментальне дослідження було проведено на базі Львівського коледжу транспортної інфраструктури та Львівського вищого училища торгівлі та сфери послуг м. Львова і **включало три етапи:** констатувальний, формувальний та контрольний етапи соціально-педагогічного експерименту **за участі** 18 студентів (хлопців) віком 17-18 років Львівського коледжу транспортної інфраструктури та 16 студенток віком 16-17 років Львівського вищого училища торгівлі та сфери послуг м. Львова.

Робота була здійснена у кілька етапів:

I етап – проведення **констатувального етапу експерименту**: розробка діагностичного інструментарію та проведення анкетування щодо виявлення ставлення молоді до явищ аморальної статевої поведінки (див. Додаток А);

II етап – проведення **формувального етапу експерименту**: соціально-педагогічний експеримент із використанням тренінгової технології, що включав розробку та апробацію тренінгу на тему «Формування статевої культури молоді у професійно-технічних навчальних закладах» (див. Додаток Б);

III етап – здійснення **контрольного етапу експерименту** – контрольне опитування після проведеного тренінгу щодо виявлення змін у ставленні до явищ аморальної статевої поведінки та сформованості навичок статевої культури учнів ПТНЗ (див. Додаток В).

2.1. Діагностика рівня сформованості статевої культури учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів

Явище статевої деморалізації безпосередньо пов'язане з рівнем статевої культури молоді, її ставленням до певних соціальних явищ у сфері статевої поведінки. З огляду на це, вважаємо за необхідне дослідити ставлення молоді ПТНЗ до явищ аморальної статевої поведінки, з'ясувати їх позицію щодо дошлюбних статевих стосунків, мотивацію раннього початку статевого життя, рівень обізнаності учнів ПТНЗ щодо безпечної сексуальної поведінки, рівня сформованості статевої культури.

У процесі констатувального етапу експерименту, нами були розроблені дві анкети за темою «Стосунки в моєму житті» та проведено опитування учнівської молоді ПТНЗ, з метою дослідження їх ставлення до явищ статевої деморалізації, опрацьовано результати отриманих даних з урахуванням гендерних ознак.

Аналіз отриманих в ході діагностики результатів ми й представимо далі. Учням ПТНЗ послідовно пропонувалося відповісти на 12 питань, анкети № 1 та 14 питань анкети № 2 (додаток А), обираючи варіант відповіді або пропонуючи свій.

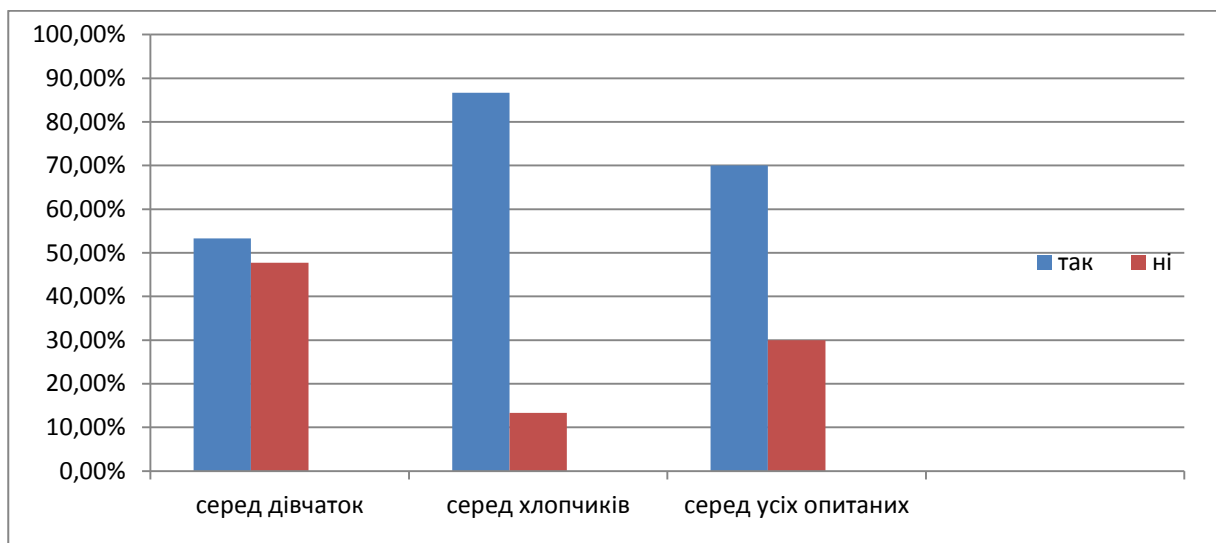
Аналізуючи результати відповідей на питання «Чи маєте ви сексуальний досвід?», після обробки анкет, нами було виявлено, що більшість учнів ПТНЗ мали

сексуальний досвід у віці до 15 років: 70% мали сексуальний досвід; 30% не мали сексуального досвіду (див. рис. 2.1).

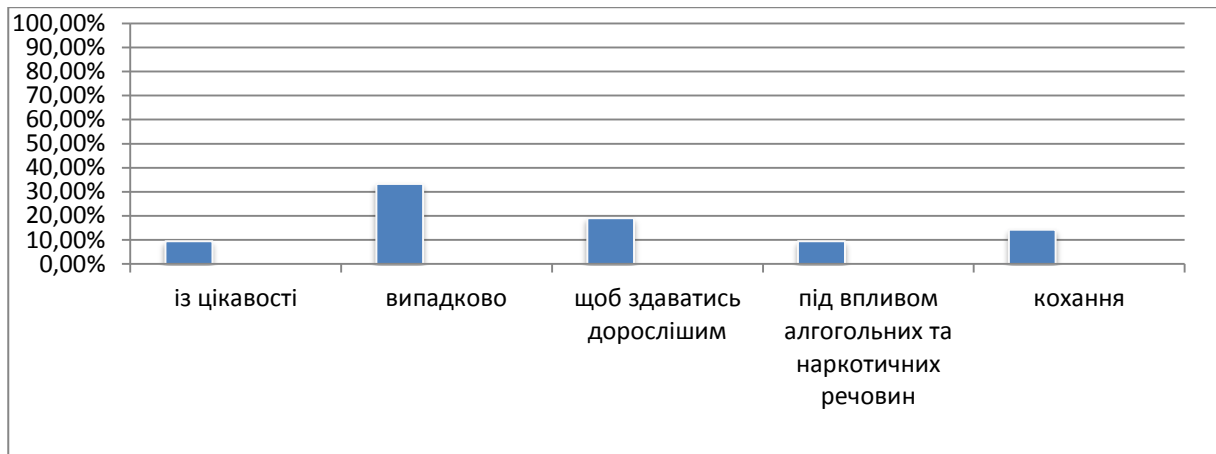
Рис. 2.1. Діаграма відсоткових показників сексуального досвіду підлітків

При аналізі анкет за статевою ознакою було встановлено, що серед опитаних дівчат секс був у 53,3%, не був у 47,7%. У представників чоловічої статі сексуальний досвід мав місце у 86,7%, не було такого досвіду у 13,3% хлопців (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2. Діаграма відсоткових показників сексуального досвіду молоді

Виходячи з оброблених даних анкет і відповідей на питання: «Чому ви розпочали статеве життя?», велика частина учнів, які мали сексуальний досвід, почали статеве життя випадково – 33,3%, щоб здаватися дорослішими – 19,1%, третє ж місце серед причин вступу в сексуальний зв'язок займає кохання – 14,3% і цей варіант відповіді запропонували самі учні, останні місця займають цікавість – 9,5% і вплив алкоголю або інших речовин – 9,5% (див. рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Діаграма відсоткових показників основних мотивів вступу молоді у сексуальні відносини

Виходячи з цього можна зробити висновок, що молоді люди починали сексуальні відносини не усвідомлюючи, що відбувається. Це можливо трапляється через необізнаність їх у питаннях статевого дозрівання, відносин між чоловіком і жінкою, способів запобігання і можливих наслідків ранніх статевих стосунків.

Наступним критерієм вивчення статевих стосунків молоді були джерела отримання ними інформації про секс, результати відповідей є наступними: телебачення, Інтернет – 46,7%; від однолітків, друзів – 33,3%; зі спеціальної літератури – 6,7%; від батьків – 6,7%; від вчителів – 0%. Варіанти, запропоновані учнями: не пам'ятаю – 3,3% і від усього разом – 3,3% (див. рис. 2.4).

Рис. 2.4. Діаграма відсоткових показників основних джерел отримання молоддю ПТНЗ інформації про секс

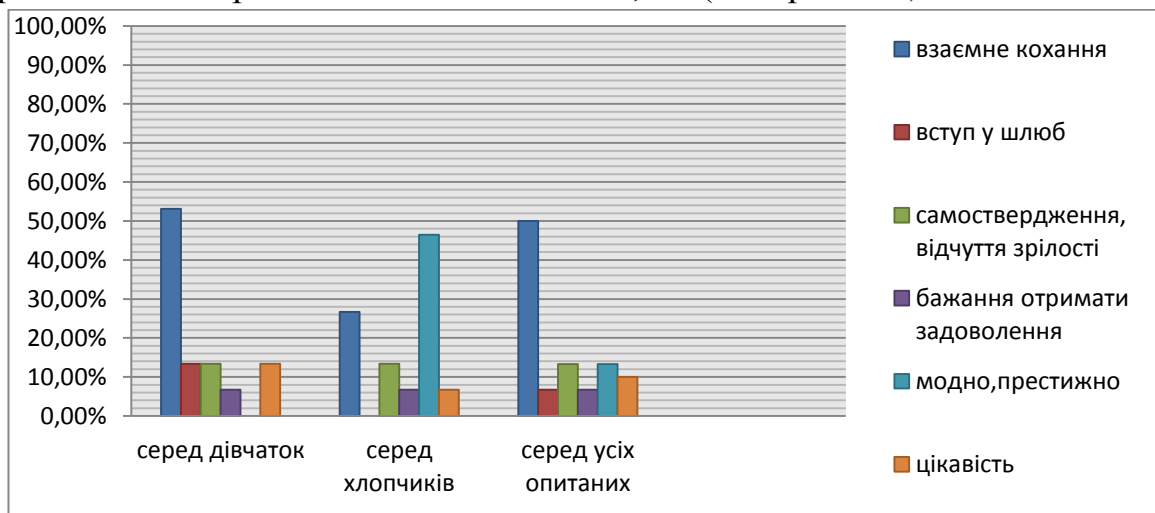
Спеціальну ж літературу про секс читають всього лише 6,7%, решта ж не вважають спеціальну літературу важливим джерелом отримання інформації про секс. Це тому, що зараз добре розвинені інформаційні технології, такі як Інтернет, телебачення, де молодь може легко отримати будь-яку інформацію.

Також на питання анкети «Що ви розумієте під словосполученням «статеві відносини?» учні відповіли наступним чином: 76,6% з усіх опитаних учнів вважають, що це секс; 13,3% думають, що це залицяння; 10% учнів, які взяли участь в анкетуванні, розуміють під цим словосполученням шлюб, сім'ю. Шлюб, як обов'язковий елемент для вступу в сексуальні відносини вважають лише 23,3%, решта ж 76,7% так не думають (див. рис. 2.4.)

Рис.2.4. Діаграма відсоткових показників розуміння учнями ПТНЗ словосполучення «статеві відносини»

Ієрархія мотивів вступу молоді в інтимний зв'язок, загалом, вишикувалася наступним чином: взаємне кохання – 50%; самоствердження, відчуття зрілості – 13,3%; модно, престижно – 13,3%; цікавість – 10%; розрахунок на вступ у шлюб – 6,7%; прагнення до отримання задоволення – 6,7% (див. рис. 2.5).

Рис. 2.5. Діаграма відсоткових показників мотивів вступу в інтимний зв'язок підлітків.

Маємо зазначити, що у дівчат на першому місці знаходиться мотив взаємного кохання(53,1%), далі: вступ у шлюб – 6,7%; самоствердження, відчуття зрілості –

13,4%; цікавість – 13,4%; прагнення до отримання задоволення – 6,7%. У хлопців же перше місце займає думка про те, що це модно, престижно – 46,5%, потім йде взаємне кохання – 26,7%, далі: самоствердження, відчуття зрілості – 13,4%; прагнення до задоволення – 6,7% і цікавість – 6,7% опитаних. Така розстановка мотивів пов'язана з бурхливим статевим дозріванням, сплеском гормонів, а також з індивідуально-особистісними особливостями учнів, які потрібно враховувати як батькам, так і педагогам, викладачам ПТНЗ.

Досліджуючи питання про те, із ким молодь найчастіше обговорює своє особисте життя, було з'ясовано, що 64,5% респондентів здебільшого розмовляють з друзями, 23,6 % розмовляють з батьками, 11,8 % опитаних обрали «свій варіант» відповіді, де вказали, що не розмовляють про свої стосунки ні з ким чи розмовляють з сестрою або братом. Ці результати можуть свідчити про низький рівень довіри до батьків.

Наступні питання в анкеті були спрямовані на дослідження ставлення молоді до статевих стосунків поза шлюбом. Серед опитуваних студентів 72,5 % вважають, що статеві стосунки перед одруженням є нормальним явищем, якщо в людей є почуття одне до одного. Можемо спостерігати відмінність у відповідях хлопців і дівчат, оскільки, схвалюють статеві стосунки до одруження 88,8% хлопців та 56,25% дівчат. Не підтримали дошлюбні статеві стосунки 15,5% молоді, з яких 5,5% хлопців і 25 % дівчат. Дані свідчать про низький моральний рівень молоді.

Слід зазначити, що 52,7 % молоді нейтрально ставиться до частоті зміни сексуальних партнерів, «нормально» до цього ставляться 26,3 % респондентів, негативно – 17,6 % опитаних учнів. Як бачимо, близько половини опитаних ставляться нейтрально до частоті зміни сексуальних партнерів, проте значний відсоток молоді допускає часту зміну партнерів, що може свідчити про низький моральний рівень або відсутність розуміння наслідків аморальної статевої поведінки.

Вивчаючи думку молоді щодо кількості сексуальних партнерів, було з'ясовано, що 22,9% опитаних відповіли, що наявності трьох і більше сексуальних партнерів в житті людини є нормальним явищем, це твердження підтримали 33,3%

хлопців та 12,5% дівчат. Нейтрально до цього ставляться 41,6% молоді, з яких 33,3% хлопців та 50% дівчат; негативно поставились – 23,6% опитаних. Таким чином, бачимо, що більшість молодих людей нейтрально ставиться до кількості сексуальних партнерів. Також ці результати свідчать про нерозуміння наслідків і загроз здоров'ю до яких призводить збільшення кількості статевих партнерів в житті людини. Результати дослідження дозволили зробити висновок, що 72,5 % молоді схвалюють статеві стосунки перед одруженням, водночас, 26,3 % опитаних нормально ставляться до частотої зміни сексуальних партнерів. Ці результати свідчать про потребу здійснення профілактичної діяльності.

На завершення анкетування було задане питання про те, чи потрібні курси зі статевого виховання, і 83,3% опитаних учнів ПТНЗ відповіли, що потрібні. Це свідчить про те, що спочатку у школі, а потім і під час навчання у ПТНЗ слабо розвинена просвітницька робота щодо статевого виховання молоді та розв'язання проблем сексуальних відносин, профілактики негативних наслідків неконтрольованих статевих стосунків. Саме тому у наступному параграфі нашого дослідження ми розглянемо один з ефективних, на нашу думку, інтерактивних методів роботи з молоддю – соціально-просвітницький тренінг з формування статевої культури вихованців ПТНЗ як метод соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді.

2.2. Загальна характеристика соціально-просвітницького тренінгу з формування статевої культури учнів професійно-технічних навчальних закладів як методу профілактики статевої деморалізації молоді

Для попередження та боротьби з явищем статевої деморалізації використовують різні способи профілактики спрямовані на статеve виховання та статеvu просвіту, проте, застосування тренінгової форми як способу попередження аморальної статевої поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладах залишається маловивченим.

Одним з різновидів освітніх інтерактивних технологій є *соціально-просвітницький тренінг*, який визначають, як *запланований навчальний процес*,

що спрямований на надання знань, удосконалення навичок, які вже є, та набуття нових на основі власного досвіду й знань з метою зміни поведінки [16]. Основна відмінність соціально-просвітницького тренінгу від інших групових форм просвітницької роботи полягає „...не в засвоєнні особистістю готових знань і прийомів, а в їх самостійному виробленні шляхом активної участі в процесі групової взаємодії” [17, с. 80]. Ці заняття готують до більш активного та повноцінного життя в суспільстві. Під час тренінгових занять у підлітків відбувається зміна внутрішніх установок, розширюються знання, набувається досвід позитивного ставлення до себе й оточуючих людей. Вони стають більш компетентними в сфері спілкування та досліджуваної проблеми.

Досліджуючи форми і методи статевого виховання, варто розглянути таку форму реалізації навчання як тренінг, який було використано нами як інструмент профілактики, адже у ньому використовуються інтерактивні вправи, учасники мають змогу за допомогою практичних вправ отримувати знання та обмінюватись досвідом один з одним [17, с. 127]. Тренінг стимулює роботу мозку, учасники виявляються втягнутими в дискусії, їм необхідно формулювати і відстоювати власну точку зору, правильно ставити запитання і, в кінцевому підсумку, навчитися застосовувати отримані знання на практиці. Близько 70% часу на тренінгу відведено відпрацюванню навичок за допомогою рольових ігор, моделюванню робочих ситуацій та їх аналізу. Це пов'язано з необхідністю ввести людину в зону дискомфорту, в якій людина змушена думати, діяти, приймати рішення [16, с. 5].

Тренінговий процес можна умовно розділити на три етапи. *Перший етап* – це, з одного боку, з'ясування запиту, формулювання теми і складання програми тренінгу, з іншого – технічне забезпечення: підготовка приміщення, обладнання, роздаткових матеріалів. *Другий етап* – це сам тренінг. Він включає в себе діагностику потреб групи, формулювання цілей і завдань, надання необхідної інформації, відпрацювання навичок і отримання зворотного зв'язку. *Третій етап* – це застосування отриманого досвіду на практиці [16, с. 6].

Серед методів навчання, які використовуються у тренінгу, розрізняють інтерактивні і активні, серед яких: мозковий штурм, робота в малих групах, рольові ігри, групове обговорення тощо. (див. таблицю 2.1.* [17, с. 129]).

Таблиця 2.1.

Інтерактивні й активні методи навчання у тренінгу*

	Методи навчання	Загальний опис
1	«Мозковий штурм»	Це спільне розв'язання певної проблеми чи задачі завдяки напрацюванню великої кількості різноманітних варіантів та ідей. Після збору варіантів вирішення задачі, учасники обирають найбільш вдалі ідеї.
2	Робота в малих групах	Допомагає учасникам напрацьовувати комунікативні навички, навички командної роботи. Використовується цей метод задля вирішення складних завдань, які важко вирішити самостійно, а також для спільного опрацювання інформації та обміну досвідом.
3	Рольові ігри	Це інтерактивний метод, який допомагає пропрацювати різні варіанти вирішення проблемних ситуацій, стимулює критичне та творче мислення учасників.
4	Групове обговорення	Використовується для активного обміну думок, ідей, досвіду учасниками заняття задля закріплення корисної інформації

Спеціалісти соціальної сфери, соціальні педагоги, психологи, викладачі закладів освіти використовують зазначені вище методи, що забезпечують надання молоді правдивої, корисної інформації, займаються розвитком навичок комунікації, уміння приймати рішення, усвідомлювати наслідки своїх вчинків та робити правильний вибір.

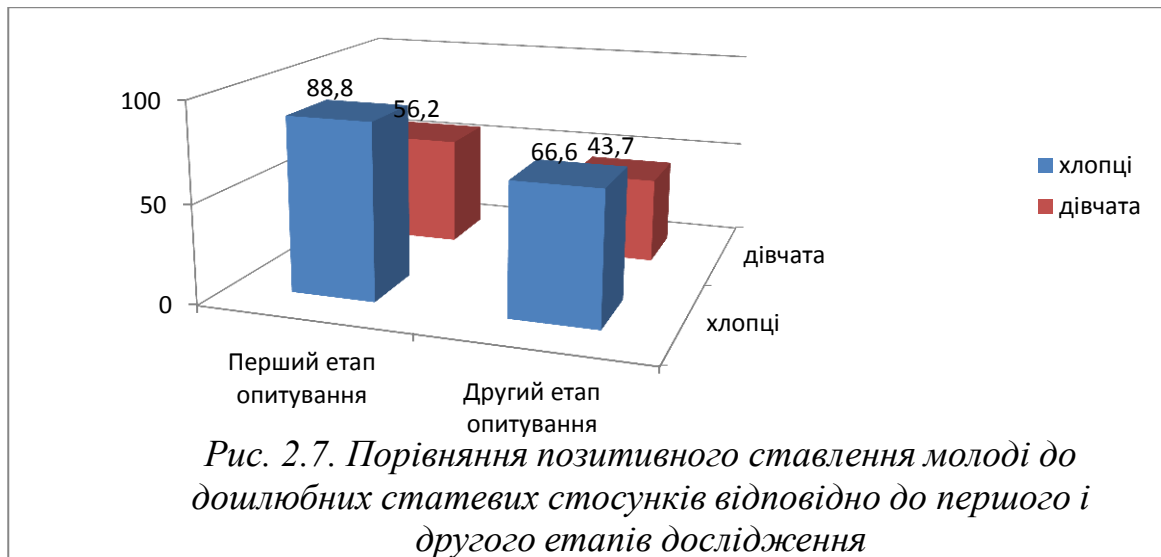
Для формування статевої культури молоді у професійно-технічних навчальних закладах, у ході **формувального етапу експерименту**, нами був розроблений *соціально-просвітницький тренінг*, метою і завданнями якого стало обговорення вихованцями ПТНЗ особливостей міжособистісних стосунків між чоловіками і жінками, культури статевого стосунку, формування навичок безпечної сексуальної поведінки та відповідальності за свої дії, ознайомлення із наслідками аморальної статевої поведінки, захворюваннями, що передаються статевим шляхом. *Методична розробка тренінгу з формування статевої культури учнів ПТНЗ* представлена нами у **додатку Б** нашого дослідження.

2.3. Аналіз ефективності розробленого тренінгу з формування статевої культури учнів ПТНЗ

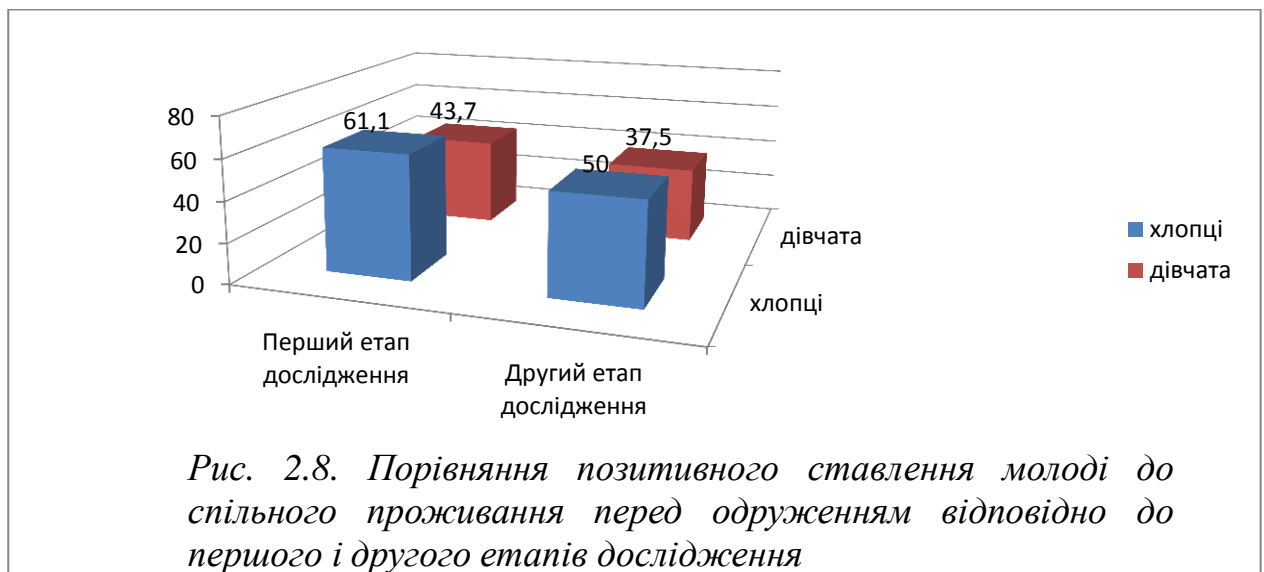
Дані констатувального етапу експерименту дозволили виявити ставлення молоді до аморальної статевої поведінки та виявити рівень сформованості статевої культури учнів ПТНЗ. Під час формувального етапу експерименту нами був розроблений і проведений тренінг з формування статевої культури молоді у професійно-технічних навчальних закладах серед хлопців та дівчат професійно-технічних навчальних закладів міста Львова. У ході тренінгу був здійснений комплекс вправ, який мав на меті обговорення особливостей міжособистісних стосунків, формування культури статевого стосунку молоді та навичок безпечної сексуальної поведінки, почуття відповідальності за свої дії; ознайомлення з захворюваннями, які передаються статевим шляхом. Програма тренінгу складалась із вступної, основної, заключної частини і включала в себе вправи на знайомство, прийняття правил групової роботи, а також блок вправ для формування навичок статевої культури та розгляду наслідків дошлюбних статевого стосунків (фрагмент тренінгу представлено у **додатку Б**).

Після апробації тренінгу в діяльності соціально-психологічної служби професійно-технічного навчального закладу щодо профілактичної роботи статевої деморалізації молоді, для аналізу його результативності нами було проведено контрольне опитування (анкету див. у **додатку В**), метою якого було з'ясування ефективності розробленого тренінгу. Порівнюючи результати опитування отримані на початку соціально-педагогічного експерименту та після нього, нам вдалось визначити певну позитивну динаміку, яку вважаємо за доцільне представити далі.

Після проведеного тренінгу, порівняння результатів діагностики констатувального і контрольного етапів експерименту показало, що 66,6% хлопців та 43,75% дівчат вважають, що статеві стосунки перед одруженням допустимі, тоді як перед ним ці результати становили ствердження у 88,8% хлопців та 56,25% дівчат (див. рис. 2.7.). Отримані дані свідчать про те, що чисельність прихильників сексу до шлюбу зменшилася і тренінг дає позитивні результати.

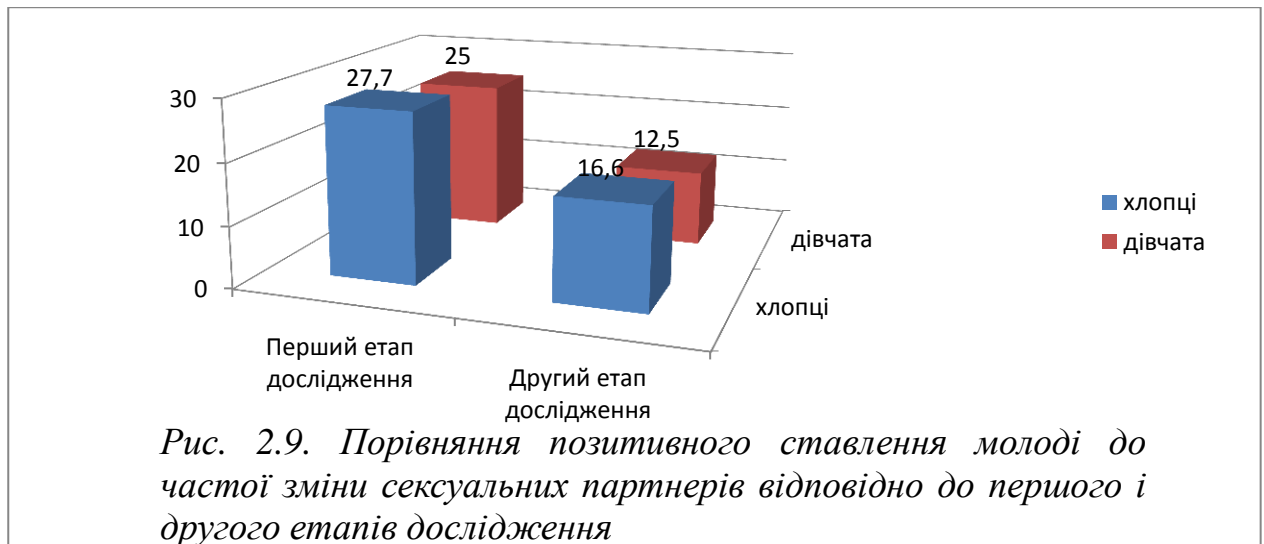

Деяких змін зазнало ставлення молоді до спільного проживання пари до одруження. Вдалось з'ясувати, що 50% опитаних хлопців та 37,5% дівчат позитивно ставляться до цього явища, в той час як результати 1 опитувальника різнилися: 61,1% хлопців та 43,75% дівчат схвалювали спільне проживання пари до шлюбу (див. рис. 2.8.).

Результати дозволяють припустити, що проведений тренінг зумовив деякі зміни у поглядах молоді, щодо ставлення до спільного проживання пари до одруження.

Аналізуючи ставлення молоді до частоті зміни сексуальних партнерів, виявлено певну відмінність між результатами першого і другого опитування. На другому етапі опитування 16,6% хлопців та 12,5% дівчат схвалюють це, тоді як на першому етапі опитування ці дані становили 27,7% хлопців та 25% дівчат були прихильниками частоті зміни сексуальних партнерів (див. рис. 2.9.).

Отже, з огляду на результати контрольного етапу дослідження, слід зазначити, що причиною виникнення явища статевої деморалізації здебільшого є відсутність статевої просвіти у професійно-технічних навчальних закладах. З'ясовано, що процес профілактики статевої деморалізації молоді буде більш ефективним, якщо в діяльності соціального педагога, соціально-психологічної служби закладів професійно-технічної освіти, будуть використовуватися інтерактивні тренінгові форми роботи спрямовані на статеве виховання і формування статевої культури молоді. Адже проведення нами розробленого тренінгу для молоді ПТНЗ, в рамках формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, дало видимі результати і позитивні зміни у ставленні молоді до явищ статевої деморалізації, адже на 10% знизилась кількість прихильників вільних статевих стосунків у ранньому віці і дошлюбному періоді, за відсутності постійного статевого партнера. Варто наголосити, що ця діяльність стане ефективнішою за умови систематичних дій фахівців та правильного підбору форм і методів профілактичної роботи, здійснення серії тематичних тренінгів.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши проблему соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді у ПТНЗ, за визначеними завданнями наукового пошуку, ми дійшли наступних **висновків** узагальнюючого характеру:

1. Явище статевої деморалізації молоді є актуальною проблемою сьогодення і одним з показників низького рівня статевої культури молодих людей.

Аналіз наукових джерел показав, що у науковій літературі немає чітко визначеного поняття «статевої деморалізації», проте існує чимало близьких за сутнісним значенням термінів, серед яких: «деморалізація», «нігілізм», «аморальність» тощо. Нами запропоновано авторське визначення поняття *статевої деморалізації*, під яким ми розуміємо моральний розклад особистості, її деградацію у сфері ціннісних орієнтацій, що призводить до невідповідності проявів сексуальної поведінки прийнятим етичним та моральним нормам суспільства. Серед основних *проявів статевої деморалізації* є: ведення раннього статевого життя, наявність декількох сексуальних партнерів, перегляд порнографії, гомосексуальні зв'язки, проституція, спонсорінг (ведення статевого життя з партнером, який матеріально утримує), інцест, перверсії (збочення) тощо.

3. Основними *чинниками, що спричиняють виникнення явища статевої деморалізації молоді* є: соціально-економічні, соціально-педагогічні, соціально-культурні, психологічні чинники, біологічні, соціальні та психосексуальні фактори, а також макро-, мезо- і мікрочинники, які комплексно та різною мірою впливають на розвиток цього явища. Серед *наслідків, до яких призводить аморальна статеві поведінка молоді*, виділяють: сексуальні травми, рання вагітність, аборти, венеричні захворювання, ВІЛ/СНІД, проституція, наркоманія, алкоголізм, захворювання статевих органів, депресія, самотність, суїцидальні наміри, психічні розлади, знецінення власної особистості, проблеми у стосунках з протилежною статтю, проблеми зі створенням власної сім'ї та виконанням соціальних ролей (студента, працівника, дочки/сина, матері/батька, чоловіка/дружини та ін.), соціальний паразитизм, деградація.

4. Розкриваючи *сутність профілактики статевої деморалізації*, ми з'ясували, що це система соціально-педагогічних, психологічних, психотерапевтичних та правових впливів на молоду людину чи групу осіб задля попередження виникнення аморальної статевої поведінки, безвідповідального ставлення до власного здоров'я, викривленого уявлення про допустимі межі прояву своєї сексуальності та любові, шляхом проведення сексуальної просвіти та статевого виховання молоді. Серед *видів та рівнів соціально-педагогічної профілактики* розрізняють психологічну, медичну, соціально-педагогічну, педагогічну профілактику, первинну, вторинну і третинну профілактику.

5. *Змістом соціально-педагогічної профілактики статевої деморалізації молоді* є статеве виховання та статева просвіта дітей та молоді, результатом яких є сформована сексуальна культура молодої людини. З'ясовано, що *статеве виховання* – це процес надання інформації, формування статевої культури та відповідальності за свої дії, а також розвиток умінь і навичок свідомого та обдуманого вибору моделей поведінки; *статева просвіта* – це інформування молоді про основні засади статево-рольових стосунків, а також навчання навичкам спілкування, критичного мислення, здатності приймати зважені рішення та відповідати за свої вчинки, заохочення до самовиховання та саморозвитку. Статева просвіта охоплює питання біологічних, фізичних, емоційних, соціальних аспектів сексуальності, та повинна бути пристосована до вікових особливостей молоді.

6. Діагностика *рівня сформованості статевої культури учнів ПТНЗ*, на констатувальному етапі експерименту, показала, що 70% опитаних учнів мали сексуальний досвід ще у віці до 15 років. Серед опитаних дівчат секс був у 53,3%, у представників чоловічої статі сексуальний досвід мали 86,7%. Діагностика *мотивів вступу молоді у сексуальні відносини* показала, що 33,3% з них почали статеве життя випадково; щоб здаватися дорослішими – 19,1%, 14,3% опитаних розпочали статеве життя через кохання, і цей варіант відповіді запропонували самі учні, по 9,5% – через цікавість і вплив алкоголю або інших речовин. Було з'ясовано, що 22,9% учнів вважають, що наявність трьох і більше сексуальних партнерів в житті людини є нормальним явищем, це твердження підтримали 33,3%

хлопців та 12,5% дівчат. Нейтрально до цього ставляться 41,6% молоді, з яких 33,3% хлопців та 50% дівчат. Отримані результати свідчать про недооцінку молодими людьми негативних наслідків раннього початку статевого життя і загроз їх здоров'ю та достатньо низький рівень статевої культури молоді.

7. У ході формувального етапу експерименту, нами був *розроблений соціально-просвітницький тренінг*, метою і завданнями якого стало обговорення вихованцями ПТНЗ особливостей міжособистісних стосунків, культури статевого стосунків між чоловіками і жінками, формування навичок безпечної сексуальної поведінки та відповідальності за свої дії, ознайомлення із наслідками аморальної статевої поведінки, захворюваннями, що передаються статевим шляхом. Програма тренінгу складалась із вступної, основної, заключної частин і включала в себе блок вправ спрямованих на формування навичок статевої культури та розгляду наслідків дошлюбних статевого стосунків.

8. Аналіз ефективності розробленого соціально-просвітницького тренінгу показав позитивні зміни у ставленні молоді до негативних проявів статевої деморалізації, адже на 10% знизилась кількість прихильників вільних статевого стосунків у ранньому віці і дошлюбному періоді, за відсутності постійного статевого партнера, відбулися конструктивні зміни у ставленні учнів до власного сексуального здоров'я, серед тих молодих людей, які пройшли навчання у тренінгу.

Отримані результати дають нам право вважати, що завдання нашого дослідження виконані, а мета наукової роботи – досягнута.

Подальшого вивчення й розробки даної проблеми потребують питання пошуку ефективного технологічного інструментарію соціальної профілактики деструктивної поведінки молоді, а також підготовки і залучення самої молоді, за принципами методу «рівний-рівному» до профілактичної діяльності щодо різних проявів статевої деморалізації у молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин Ю. Сексуальна інтеграція: Путівник для пізнання і формування власної сексуальності / Пер. З пол. З. Городенчук. – Львів : Свічадо, 1999. – 200 с.
2. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки : посіб. для спец. приймальників-розподільників, притулків для неповнолітніх та виховних колоній / [О. В. Безпалько, Н. В. Зимівець, Т. В. Журавель, В. П. Лютий]; за заг. ред. Р. Х. Вайноли, Т. Л. Лях. – К. : ТОВ „ДКБ „РОТЕКС”, 2007. – 190 с.
3. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; Загальна редакція А. Й. Капської. – К., 2002. – 164 с.
4. Балакірева О. М. Стан та чинники здоров'я українських підлітків : моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева. – К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. – К. : “К.І.С.”, 2011. – 172 с.
5. Безрукова В. С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). [Електронний ресурс] / В. С. Безрукова . – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <http://didacts.ru/dictionary/1010/word/demoralizacija>
6. Бенюк В. А. Оцінка методів перервання небажаної вагітності в аспекті психологічних проблем [Електронний ресурс] / В. А. Бенюк, Ю. В. Кубіта, В. Л. Колесник // Репродуктивна ендокринологія: електронне наукове фахове видання. – Електронні дані – № 3 (11) червень. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B8%D0%BA/Downloads/repe_2013_3_13.pdf
7. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике [Електронний ресурс] / А. С. Воронин. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://voluntary.ru/dictionary/898/word/demoralizacija>
8. Доклад, представленный Специальным докладчиком по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии Х. Петитом Генеральной Ассамблее ООН от 15 марта 2006 г., озаглавленной «Совет по правам человека».

Добавление. Миссия в Украину [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/HRC/4/31/Add.2>

9. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба: Вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. – М.: Педагогика, 1991. – 230 с.

10. Зимівець Н. В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч. – метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило; за заг. ред. Н. В. Зимівець. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.

11. Капська А. Й. Соціальна педагогіка, 5-те вид. перероб. та доп. Підручник / [За ред. А. Й. Капської]. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

12. Кожуховская Т. Ю. Участие молодежи в профилактике инфекций, в профилактике инфекций передающихся половым путем / Т. Ю. Кожуховская // ВИЧ-инфекция, сексуальное и репродуктивное здоровье молодежи / под. ред. Л. П. Симбирцевой. – СПб.: Островитянин, 2010. – с. 151.

13. Кон И. С. Сексуальность и культура / И. Кон. – СПб.: СПбГУП, 2004. – 104 с.

14. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков: социально-психологические и психиатрические аспекты / В. Т. Кондрашенко. – Мн: Беларусь, 1988. – 206 с.

15. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посіб. / Кравець В. П. – Т. : Джура, 2003. – 416 с.

16. Куртикова И. Тренинг: руководство к действию. Теория и практика / И. Куртикова, К. Лаврова, В. Ли. – М., 2005. – 240 с.

17. Лещук. Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. – К., 2014. –136 с.

18. Ложкін Г. В. Психологія: терміни, поняття, визначення: словник-довідник / Г. В. Ложкін, І. Я. Коцан, В. А. Бараннік, В. В. Подляшаник; за заг. ред. Г. В. Ложкіна. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 188 с.

19. Лютий В. П. Соціальна профілактика / В. П. Лютий // Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
20. Максимчук Н. П. Психологія сексуального розвитку: навч. посіб. [для студентів ВНЗ] / Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський: ПП О. А. Буйницький, 2006. – 144 с.
21. Мартинюк А. І. Патопсихологія [Електронний ресурс] / А. І. Мартинюк. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/12090810/psihologiya/prichini_formuvannya_deviantnoyi_povedinki
22. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс] / О. С. Мельничук. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=23829>
23. Михайлов О. Є. Словник кримінологічних термінів [Електронний ресурс] / О. Є. Михайлов. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://lib-net.com/content/9362_Slovnik_kriminologichnih_terminiv.html
24. Мінц М. О. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник / М. О. Мінц. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 244 с.
25. Нагаев В. В. Формы и методы профилактики и медико-психопедагогической коррекции нравственно-половых отклонений в поведении молодежи / В. В. Нагаев // Психология сексуальной безнравственности. – Сыктывкар, 1990. – С. 146-147.
26. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Р. В. Овчарова. – М.: Сфера, 2001. – 80 с.
27. Пінчук І. М. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / І. М. Пінчук, С. В. Толстоухова – К.: УДЦССМ, 2000. – 276 с.
28. Полюга Л. О. Словник синонімів української мови [Електронний ресурс] / Л. О. Полюга. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=22&t=363>
29. Протопопов А. О. Проституція як соціально-педагогічна проблема / А. О. Протопопов, Н. М. Савельєва; за заг. ред. Н. М. Савельєвої. – Полтава: Дивосвіт, 2009. – 120 с.

30. Психологический словарь / Под. общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, - 494 с.

31. Сиротич Р. Тіло – храм Святого Духа: Програма статевого виховання (17-18 років). Посібник / Р. Сиротич, Л. Цюпа, А. Козіброда . – Львів: Свічадо, 2006. – 200 с.

32. Скаковська Л. А. Соціально–психологічні засади девіантної поведінки особистості [Електронний ресурс] / Л. А. Скаковська – Режим доступу до ресурсу: http://old.zipro.net.ua/index.php?page_id=522

33. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 368 с.

34. Снісаренко К. С. Проституція і ВІЛ/СНІД: головні взаємозв'язки. / К. С. Снісаренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1062. Серія «ПРАВО». Випуск № 14, – 2013 р.

35. Станская А. А. Проституция несовершеннолетних – социальная и правовая проблема общества / А. А. Станская / Асоц. юрид. центр. – СПб: Асланов: Юрид. центр Пресс, 2005. – 323 с.

36. Тюпія А. Т. Соціальна робота [Електронний ресурс] / А. Т. Тюпія, І. Б. Іванова – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/158407207079/sotsiologiya/sotsialna_robota

37. Український юридичний термінологічний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file=%CD%B3%E3%B3%EB%B3%E7%EC.txt>

38. Цушко І. І. Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді / І. І. Цушко. – Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 104 с.

39. Чутова Н. П. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: соціологічний підхід / Н. П. Чутова // Нова парадигма [журнал наукових праць] / голов. ред. В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип.88. – С.188-197.

40. Шиделко А. В. Види, типи та рівні профілактики статевої деморалізації неповнолітніх дівчат в Україні / А. В. Шиделко // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2009. – № 3. – С. 155-162.

41. Шиделко А. В. Соціальна профілактика статевої деморалізації неповнолітніх дівчат в Україні та в Польщі: монографія. / А. В. Шиделко – К.: КНТ, 2015. – 208 с.

42. Шиделко А. В. Статева деморалізація: ключові поняття і прояви / А. В. Шиделко // Грані. – 2011. – № 6. – С. 101-104.

43. Шиделко А. Соціологічні аспекти розвитку секс-бізнесу в Україні та за кордоном / А. Шиделко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. № 3. – С. 164-175.

44. Шиделко. А. В. Чинники поширення явища статевої деморалізації серед неповнолітніх дівчат в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Шиделко. – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.iitta.gov.ua/6130/1/>

45. Pryor S. Guidelines for the Sexual Health education component of Comprehensive Health Education Connecticut State Department of education [Electronic version] / S. Pryor. – January 2012. – Access: <file:///C:/Users/Dana/Downloads/gshecche.pdf>

46. Sex education that works [Electronic version]. – Access: <http://www.avert.org/sexeducation.htm>

47. Sexuality education in Europe – A reference guide to policies and practices». IPPF European Network, WHO Regional Office for Europe and Lund University. The Safe Project, 2006 [Electronic version]. – Access: <http://www.ippfen.org/resources/sexuality-education-europe-reference-guide-policies-and-practices>

48. UNESCO. International technical guidance on sexuality education / UNESCO. – Paris, 2009. – Vol. II. – 64 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичний інструментарій щодо рівня статевого виховання учнівської молоді ПТНЗ та сформованості їх статевої культури

Анкета № 1

Доброго дня, просимо Вас взяти участь у соціально-педагогічному дослідженні на тему «Стосунки в моєму житті». Ви маєте право не відповідати на запитання, які вважаєте провокативними або такими, які ображають вас. Всі матеріали дослідження будуть використані в загальному вигляді, виключно для науково-практичних цілей. Анкета є АНОНІМНОЮ, конфіденційність інформації гарантовано. Дякую за увагу!

Ваш вік _____ (повна кількість років)

Ваша стать (підкресліть)   1) жін.   2) чол.

1. З ким Ви можете поговорити про своє особисте життя?

А) З батьками.

Б) З друзями.

В) З соціальним фахівцем/куратором групи.

Г) Ваш варіант _____

2. Чи проводили з Вами бесіди/ тренінги про стосунки та статеve життя?

А) Так.

Б) Ні.

В) Важко відповісти.

Г) Ваш варіант _____

3. Чи хотіли б Ви, щоб з Вами проводили бесіди/ тренінги про стосунки?

А) Так.

Б) Ні.

В) Важко відповісти.

Г) Ваш варіант _____

4. Як Ви вважаєте, чи допустимі статеві стосунки перед одруженням?

А) Так, це нормально, якщо в людей є почуття одне до одного.

Б) Так, це нормально за будь яких обставин.

В) Ні, я вважаю, що статеві стосунки допустимі лише після шлюбу.

Г) Важко відповісти.

5. Як Ви думаєте, для чого люди вступають в статеві стосунки до шлюбу?

- А) Люди люблять одне одного і таким чином виражають свою любов.
- Б) Люди просто задовольняють свої сексуальні потреби.
- В) Люди хочуть відчутися потрібними, бажаними.
- Г) Важко відповісти.

6. Як Ви вважаєте, спільне проживання хлопця і дівчини до шлюбу йде на користь стосункам?

- А) Так, звичайно. Люди більше дізнаються одне про одного і вже тоді можуть вирішити чи варто їм одружитись.
- Б) Спільне проживання це абсолютно нормальна річ.
- В) Ні, я не схвалюю спільне проживання до одруження.
- Г) Важко відповісти.

7. Скажіть будь ласка, які види стосунків Ви схвалюєте?

- А) Довгострокові стосунки які ведуть до створення сім'ї.
- Б) Стосунки без зобов'язань.
- В) Стосунки без планування майбутнього.
- Г) Ваш варіант _____

8. Як Ви ставитесь до частоті зміни сексуальних партнерів?

- А) Нормально, я вважаю, що це немає великого значення.
- Б) Я ставлюсь до цього нейтрально
- В) Негативно, я вважаю, що це не етично.
- Г) Ваш варіант _____

9. Скажіть будь ласка, чи вважаєте Ви наявність трьох і більше сексуальних партнерів в житті людини нормальним явищем?

- А) Так, звичайно.
- Б) Я ставлюсь до цього нейтрально.
- В) Ні.
- Г) Важко відповісти.
- Д) Ваш варіант _____

10. Як Ви ставитесь до комерційних сексуальних стосунків? (стосунків за винагороду)

- А) Нормально.
- Б) Нейтрально.
- В) Негативно.
- Г) Важко відповісти.
- Д) Ваш варіант _____

11. Скажіть будь ласка, що б Ви обрали, якби завагітніли/ якби Ваша дівчина завагітніла?

- А) Одруження і народження дитини.
- Б) Народження дитини поза шлюбом.
- В) Вчинення абортів.
- Г) Важко відповісти.
- Д) Ваш варіант _____

12. Скажіть будь ласка, чи знаєте ви як захистити себе від ВІЛ/СНІД та інфекцій, що передаються статевим шляхом?

- А) Так, знаю.
- Б) Ніколи не цікавився/не цікавилась.
- В) Ні, не знаю.
- Г) Важко відповісти.

Дякую за Ваші щирі відповіді!

Анкета № 2

Інструкція: *Шановні друзі! Ми пропонуємо Вам послідовно відповісти на 14 питань, обираючи варіант відповіді або пропонуючи свій. Ви маєте право не відповідати на запитання, які вважаєте провокативними або такими, які ображають вас. Всі матеріали дослідження будуть використані в загальному вигляді, виключно для науково-практичних цілей. Анкета є АНОНІМНОЮ, конфіденційність інформації гарантовано. Дякую за увагу!*

Ваш вік _____ (повна кількість років)

Ваша стать (підкресліть)   1) жін.   2) чол.

1) Чи маєте ви сексуальний досвід?

- а) так   б) ні

1.1. Якщо ТАК, то чому ви розпочали статеве життя?

- а) з цікавості   б) випадково   в) щоб здаватися дорослішими
- г) під впливом алкоголю або інших речовин;   д) свій варіант.

2) Як ви вважаєте, який повинен бути мотив вступу в інтимний зв'язок?

- а) взаємне кохання
- б) розрахунок на вступ у шлюб
- в) самоствердження, відчуття зрілості
- г) прагнення до отримання задоволення
- д) модно, престижно
- е) цікавість

3) Звідки ви дізналися про секс?

- а) телебачення, Інтернет;   б) від однолітків, однокласників, друзів;

- в) із спеціальної літератури; г) від батьків; д) від вчителів;
е) свій варіант.

4) Що ви розумієте під словосполученням «статеві відносини»?

- а) секс; б) залицяння; в) шлюб, сім'я; г) свій варіант.

5) Чи вважаєте ви шлюб обов'язковим для вступу в сексуальні стосунки?

- а) так; б) ні.

6) Чи читаєте ви спеціальну літературу про секс?

- а) так; б) ні.

7) Які ви знаєте способи запобігання/контрацепції від небажаної вагітності або захворювань, які передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІД?

8) Чи може раннє статеве життя заподіяти шкоду?

- а) так; б) ні; в) не знаю.

9) Які ви знаєте негативні наслідки ранніх статевих стосунків?

10) Що ви вважаєте найбільш ефективним засобом захисту від вагітності, венеричних захворювань, ВІЛ/СНІД?

- а) презервативи
б) таблетки
в) переривання статевого акту
г) утримання
д) свій варіант.

11) Як ви вважаєте, чи можна завагітніти при першому статевому контакті, якщо не оберігатися?

- а) так б) ні

12) Якби ви дізнались, що від вас вагітна подруга (ви вагітні) як би ви вчинили?

13) Кому б ви повідомили, що ви (ваша подруга) вагітні(а)?

- а) друзі
б) батьки, родичі
в) класний керівник / вчитель
г) лікар

14) Чи вважаєте ви необхідними курси зі статевого виховання у ПТНЗ?

- а) так; б) ні.

Додаток Б

Тренінг

«Формування статевої культури молоді у професійно-технічних навчальних закладах»

Мета: обговорення з вихованцями ПТНЗ особливостей міжособистісних стосунків між чоловіками і жінками, культури статевого стосунку, формування навичок безпечної сексуальної поведінки та відповідальності за свої дії, ознайомлення із наслідками аморальної статевої поведінки, захворюваннями, що передаються статевим шляхом.

Тривалість заняття: 1 год 30 хв.

Обладнання: дошка, крейда, маркери, папір, ватман, стікери, ручки, роздаткові матеріали.

Хід проведення:

Вступна частина:

Привітання, ознайомлення з темою тренінгу.

1. Знайомство (5 хв)

Кожен учасник називає своє Ім'я і продовжує речення «А ви навіть не знали, що я...»

2. Формування очікувань групи (5 хв)

Тренер роздає кожному учаснику по стікеру, де вони записують свої очікування щодо тренінгу, потім тренер збирає відповіді і вивішує їх на дошку.

Обладнання: стікери і ручки.

3. Прийняття правил групової взаємодії (5 хв)

Спільне обговорення: які правила нам необхідні для ефективною роботи? (правила поваги до інших, конфіденційності, активності тощо).

Обладнання: дошка і крейда.

Основна частина:

1. Вправа «Взаємостосунки» (10 хв)

Мета: обговорити з учасниками якості які позитивно впливають на стосунки між чоловіками і жінками.

Обладнання: дошка і крейда.

Хід вправи:

Тренер малює на дошці 2 колонки: позитивні якості, які впливають на стосунки і негативні якості. Методом мозкового штурму учасники називають позитивні і негативні якості, а тренер записує їх. Після цього тренер підсумовує результати та зазначає, що хороші стосунки треба будувати добрими якостями [10, с. 171].

2. Вправа «Сердечка» (10 хв)

Мета: переконати молодь, що існує безліч способів прояву кохання та симпатії не вступаючи в статеві стосунки.

Обладнання: ватман, маркери, паперові сердечка.

Хід вправи:

Інформаційне повідомлення.

Цілком нормально, що почуття до протилежної статі реалізується через сексуальну активність, проте проявляти її можна по різному. Серед них, є ті, які допоможуть уникнути багато проблем та принести гармонію у взаємостосунки. Багато молодих людей вступають в статеві стосунки зовсім не готові до цього та не усвідомлюючи можливих проблем які з ними пов'язані. Для того щоб цього не сталось, нам потрібно з'ясувати як ще ми можемо виявляти наші почуття не завдаючи шкоди своєму здоров'ю.

Організація групи: Тренер об'єднує групу у декілька підгруп по 4 особи, кожній підгрупі дають по 2 сердечка, одне з переліком способів прояву почуттів та симпатії, інше порожнє. Протягом 5 хв. учасники повинні спільно у своїх підгрупах скласти перелік способів прояву своїх почуттів, які не перераховані на першому сердечку. Після завершення завдання, кожна група зачитує свій перелік, а тренер записує усі варіанти на ватмані.

Запитання до групи: Які ваші висновки стосовно цієї вправи? Чим вона корисна? [10, с. 204]

3. *Вправа «Запитуйте – відповідаємо!» (10 хв)*

Мета: дати можливість молоді побути у ролі психологів та особисто знайти аргументи які допоможуть попередити ранні статеві стосунки.

Обладнання: роздатковий матеріал «Запитуйте – відповідаємо!».

Хід вправи

Тренер об'єднує групу у декілька підгруп по 4 особи та роздає кожній групі аркуш з листом до редакції. Завдання полягає в тому щоб підгрупи відповіли на лист та після того зачитали свої варіанти групі та тренеру [31, с. 198].

Роздатковий матеріал до вправи:

Запитуйте – відповідаємо!

Дорога редакціє! Мені дуже цікаво читати Ваш журнал та поради в ньому. Вже давно хочу написати Вам листа, але довго не могла наважитися. Мені 17 років і я вже 10 місяців зустрічаюся з хлопцем. Він дуже цікавий, мені приємно бути разом з ним. Наші почуття з кожним днем міцніють. Хочу запитати, з якого віку ми можемо розпочати статеве співжиття? Відколи воно є безпечним? Дуже вам вдячна!

4. *Вправа «Відповідальна-ризикована поведінка» (10 хв)*

Мета: сформувати у студентів відповідальне ставлення за свої вчинки.

Обладнання: папір і ручки.

Хід вправи

Група об'єднується в дві підгрупи. Одна обговорює поняття «відповідальна», інша «ризикована» поведінка. Кожна підгрупа презентує свої напрацювання.

Обговорення:

- Яка поведінка називається відповідальною?
- Яка поведінка називається безвідповідальною?
- Від кого залежить вибір поведінки?
- Чи завжди рішення виважені?
- До яких наслідків може призвести безвідповідальна поведінка?

Після обговорення тренер робить підсумок: «Ризикована поведінка – це поведінка, яка створює загрозу для здоров'я та життя людини. Це недотримання правил особистої гігієни, вживання алкоголю, тютюну або наркотиків, часта зміна статевих партнерів, незахищений статевий акт» [38, с. 43].

5. Вправа «Наслідки безвідповідальної поведінки» (8 хв)

Мета: ознайомити студентів з наслідками безвідповідальної поведінки.

Обладнання: папір і ручки.

Хід вправи

Група об'єднується в 2 підгрупи. 1 підгрупа обговорює наслідки ранніх статевих стосунків, 2 підгрупа - наслідки шкідливих звичок. Кожна група презентує напрацювання [38, с. 43].

6. Обговорення на тему «Небезпека ранніх статевих стосунків» (7 хв)

Мета: обговорити зі студентами небезпеку ранніх статевих стосунків, а також наслідки до яких вони призводять.

Запитання для обговорення: у чому небезпека ранніх статевих стосунків? (*Вагітність і пологи, аборт, безпліддя, часта зміна сексуальних партнерів, комерційні статеві стосунки, статевий розлад, осуд оточуючих*) [38, с. 98].

7. Групова робота (20 хв)

Мета: надати інформацію учасникам про захворювання, які передаються статевим шляхом.

Обладнання: ватмани, маркери, роздаткові матеріали.

Хід роботи

Тренер ділить учасників на 2 групи, кожній групі роздає ватман, маркери та роздаткові матеріали з інформацією про захворювання, які передаються статевим шляхом. Перша група отримує інформацію про інфекції, що передаються статевим шляхом, друга група отримує інформацію про ВІЛ/СНІД. Завданням для обох груп є прочитати надану їм інформацію, обговорити її та зобразити її схематично на ватмані. Після завершення, кожна група представляє свої напрацювання [38, с. 44].

Роздаткові матеріали:

Що потрібно знати про ІПСШ та як захистити себе від них?

Інфекції, які передаються статевим шляхом (далі - ІПСШ) це група клінічно неоднорідних хвороб, які об'єднує переважно статевий шлях передачі й перші прояви проявляються на статевих органах. ІПСШ найчастіше вражають молодих людей віком від 15-24 років. На цей вік припадає також половина всіх нових випадків інфікування ВІЛ.

Ризик пов'язаний з ІПСШ дуже великий:

- Для молодих людей, які розпочали статеве життя в ранньому віці, оскільки в цьому випадку, ймовірно, вони часто змінюватимуть статевих партнерів;
- Для підлітків, що живуть і працюють на вулиці, для яких секс став джерелом засобів для існування;
- Для заміжніх жінок, чоловіки яких вступають в позашлюбні статеві стосунки.

У чому небезпека ІПСШ?

- за відсутності лікування хвороби легко переходять у хронічні форми й тоді терапія істотно ускладнюється, це також може призвести до безпліддя;
- ІПСШ передаються від хворої матері до дитини під час вагітності, пологів і під час грудного вигодовування;
- хворий небезпечний для своїх статевих партнерів;

Як виявляються ІПСШ?

ІПСШ можуть протікати із проявом певних симптомів або зовнішніх ознак, і безсимптомно. Для всіх цих захворювань характерний різний інкубаційний період (час з моменту зараження до виникнення клінічних проявів) – від декількох днів до декількох місяців.

Отже, основні загальні прояви ІПСШ:

- свербіння і печія в районі статевих органів;
- незвичні кровотечі або виділення зі статевих органів;
- почервоніння, виразки або бородавки в межах статевих органів;
- болі в ділянці живота чи паху, підвищення температури тіла;
- запалення лімфовузлів у паху;
- часте, хворобливе сечовипускання та печія при сечовипусканні [12, с. 99].

Десять основних фактів, які молодь має знати про ВІЛ/СНІД

1. ВІЛ-інфекцію спричиняє вірус імунодефіциту людини, який руйнує імунну систему. Організм людини, ураженої ВІЛ, утрачає здатність протистояти будь-якій інфекції. Це призводить до розвитку синдрому набутого імунодефіциту – СНІДу.

2. Хвороба на ВІЛ-інфекцію може нічим не проявлятися протягом десяти й навіть більше років від моменту інфікування. Людина, яка уражена вірусом може добре почуватись і навіть не підозрювати, що вона є носієм вірусу.

3. Вірус може передаватися на всіх стадіях розвитку ВІЛ-інфекції. ВІЛ передається через кров, сперму, овуляційні та вагінальні виділення, грудне молоко.

4. Найчастіше ВІЛ-інфекція передається через статеві контакти.

5. Молоді люди, які мають захворювання, що передаються статевим шляхом, особливо вразливі до інфекції, оскільки їхні слизові оболонки не здатні протистояти ВІЛ.

6. Молоді люди, які вживають наркотики ін'єкційно, або мають сексуальні контакти з тими, хто вживає наркотики, належать до групи найбільш уразливих щодо інфікування ВІЛ.

7. Ризику ВІЛ-інфікування під час сексуального контакту немає, коли обидва партнери здорові щодо ВІЛ, тобто ВІЛ негативні. Ризик інфікування в разі, коли ВІЛ-статус партнера невідомий, можна знизити, користуючись презервативами, але найкраще взагалі утримуватися від сексуальних контактів.

8. Обстеження – тест на ВІЛ – здійснює система охорони здоров'я, і передусім, центри профілактики СНІД. Тест на ВІЛ є абсолютно конфіденційним. За бажанням, тестування можна пройти анонімно.

9. ВІЛ-інфекція не передається через обійми, потискання рук, користування туалетом, басейном, постільну білизну, кухонний посуд, укуси комах, кашель та чхання. Це означає, що спілкування з ВІЛ-інфікованими людьми на побутовому рівні є абсолютно безпечним для інших.

10. Дискримінація людей, які живуть із ВІЛ, тільки на підставі того, що вони є носіями вірусу, - це порушення прав людини. Людина, уражена ВІЛ або СНІД, заслуговує на співчуття та потребує розуміння і підтримки [10, с. 334].

Заключна частина

Підведення підсумків

Кожній людині впродовж життя можуть траплятись ситуації, які пов'язані з ризикованою поведінкою. Ризик починається з початком статевого життя, незапланована вагітність, ВІЛ-інфекція, захворювання, що передаються статевим шляхом – це не єдині проблеми з якими може стикнутись молода людина, саме тому, важливо дбати про своє здоров'я і бути відповідальним за свої вчинки щоб не зіткнутись з неприємними наслідками раннього статевого життя.

На завершення, для оцінки ефективності тренінгу, тренер роздає анкету-рефлексію кожному учаснику (див. додаток В).

Додаток В

Анкета № 3

Шановні учасники!

Повідомте нам про те, чи був цікавий і корисний для Вас цей тренінг.

1. Скажіть будь ласка, чи отримали Ви на цьому тренінгу корисну інформацію?

А) Так.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

2. Скажіть будь ласка, чи справдились Ваші очікування стосовно цього тренінгу?

А) Так.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

3. Скажіть будь ласка, чи змінились Ваші погляди, переконання після цього тренінгу? Якщо так, то вкажіть які саме.

А) Так (вкажіть, які саме) _____.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

4. Скажіть будь ласка, чи вважаєте ви, що статеві стосунки перед одруженням йдуть на користь стосункам?

А) Так.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

5. Чи схвалюєте ви, спільне проживання хлопця і дівчини до шлюбу?

А) Так.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

6. Напишіть, будь ласка, чи схвалюєте ви часту зміну сексуальних партнерів?

А) Так.

Б) Ні.

В) Не знаю/важко відповісти.

Дякую за приділений час!